

Filatelistengroep
HET BALTISCHE GEBIED

**Filatelistengroep
'Het Baltische Gebied'**

Lidmaatschap

Minimaal € 20,00 per jaar.

Voorzitter

R.W. van Wijnen
Karthuizerstraat 31
6824 KA Arnhem
tel. (026) 351 34 84
voorzitter@hetbaltischegebied.nl

***Penningmeester/Secretaris
ledenadministratie***

H.W.A. Pijpers
Nederlandlaan 42
2711 JA Zoetermeer
tel. 06 5317 1208
secretaris@hetbaltischegebied.nl
penningmeester@hetbaltischegebied.nl

***Opmaak/redactie
'Het Baltische Gebied'***

J. Kaptein
Reigerskamp 705
3607 JP Maarssen
tel. (0346) 57 44 18
redactie@hetbaltischegebied.nl

Erelid

A.C. de Bruin
Ten Passeweg 10A
8084 AN 't Harde
tel. (0525) 65 31 24

Beheerder bibliotheek

O. Petri
Brugakker 3640
3704 LP Zeist
(030)-6950735
bibliotheek@hetbaltischegebied.nl

Gironummer:
3243251 t.n.v.
"Het Baltische Gebied"
te Zoetermeer
IBAN: NL95INGB0003243251
BIC: INGBNL2A

HBG op Internet

www.hetbaltischegebied.nl

INHOUDSOPGAVE

- 2 **Beste mensen...**
Jan Kaptein
- 3 **Verslag 62^e bijeenkomst 23 maart 2013**
Olav Petri
- 4 **Kragmachines in het Baltische gebied 2**
Guus Franssen
- 21 **Een bijzondere kaart: "Heim ins Reich?",
Tallinn, 19 september 1940**
Thomas Löbbbering
- 24 **Drie presidenten, drie verhalen: Päts, Ulmanis en
Smetona**
Olav Petri
- 32 **Een bijzondere brief uit Argenbrück, 23 juni 1941**
Thomas Löbbbering
- 34 **Verrekeningsbriefkaartformulieren van de Letse
spoorwegen**
Yehoshua Eliashiv
- 37 **Terugkomen op.. ansichtkaarten uit de Sovjetperiode**
Jan Kaptein
- 38 **Goed gekapt en slecht geschoren**
Ruud van Wijnen
- 49 **Postex 2013 : een voorproefje**
Jan Kaptein
- 51 **Voor u gelezen**
Joop van Heeswijk, Jan Kaptein, Olav Petri, Ruud van Wijnen

Bijeenkomst 2013: 21 september 2013 in Geldermalsen

Bij de voorplaat:

Riga, lokale brief.

Beide Letse stempels zijn tijdens de Duitse bezetting gekapt. De drie sterren, de landsnaam en tekst onder de landkaart ("op reis in eigen land") werden verwijderd. Meer over gekapte stempels in het artikel 'Goed gekapt en slecht geschoren'.

BESTE MENSEN...

Jan Kaptein

Zoals meestal wordt het voorwoord pas geschreven, als de rest van het tijdschrift drukklaar is.

Deze keer weer een afwisselend nummer: postgeschiedenis, zegels, uit verschillende periodes.

Guus Franssen heeft een vervolg geschreven op het artikel in het vorige nummer: de Krag-machines.

Ikzelf geef in dit nummer een voorproefje op de Postex van dit najaar. Hier is de vereniging HBG aanwezig met wel 10 kaders. Een kader is 12 bladen van een DAVO-album.

Om de overige kaders te vullen hebben we uw medewerking nodig.

Iedereen heeft wel bijzonder materiaal in zijn collectie, wat de moeite waard is om te laten zien. Bij het opzetten – expositieklaar maken – wil ik u zo nodig helpen. Verder kan uit een expositie onderdeel weer een artikel voortkomen voor ons blad

Ook voor een artikel over een onderdeel van uw collectie, zal ik graag helpen of als mede-auteur het verhaal vorm geven: een vervolg op de serie ‘Bladeren met...’

Hieronder nog een oproep om uw e-mailadres door te geven aan de secretaris. De portokosten drukken steeds zwaarder op de begroting en we hopen hierop te kunnen besparen.

Oproep: help het bestuur om te besparen op portokosten

De afgelopen jaren zijn de portokosten fors gestegen. De verwachting is dat de prijs voor het versturen van post nog verder zal stijgen. Reden voor het bestuur om voor een deel van de communicatie met de leden goedkopere media te gebruiken. Email is hiervoor het meest geschikt.

Van een fors deel van de leden hebben we nog geen email adres.

Doet u mee met deze besparingsactie? Stuur dan een email naar secretaris@hetbaltischegebied.nl

Dank voor uw medewerking.

VERSLAG 62-e BIJEENKOMST 23 MAART 2013

Olav Petri

Uiteindelijk waren 16 leden en gasten aanwezig, eindelijk ook Thomas Löbbeling nu gevaarlijk Afganistan achter de rug is, en onze trouwe Brusselselaar André. Bericht van verhindering was ontvangen van (excuseer spelfouten) Joop van Heeswijk, Torsten Bernd, Frits Gerdessen en Ronald Reudering. Evert van Weijen is Bankier van de Dag, helaas zonder bonus.

De financiële situatie

Uitvoerig discussieerden we over de financiële opties voor de toekomst. We hebben zoals gepland flink ingeteerd op ons vermogen. Na 11 jaar moeten we eigenlijk de contributie verhogen vanaf 2014. Drukken en frankering zijn erg duur geworden, de Bond en ook de bank zijn duur.

We kunnen differentiëren qua prijs afhankelijk van digitaal of op papier ontvangen. We kunnen convocaties per e-mail verzenden(is ter plekke meteen aangepakt). We willen een buffer van minimaal 2 jaar tijdschrift aanhouden. Wellicht is verkoop van eigen postzegels een bron van inkomsten. Een andere drukker levert weinig op. HET BESTUUR BERAADT ZICH na het aanhoren van alle suggesties.

Kascommissie: Hans Pijpers wordt door de heren Leenstra en de heer Vogel geprezen voor zijn boekhouding 2012. Die is in orde bevonden en onder applaus wordt hij gedetacheerd.

Expositie

We bestaan 33 jaar en willen in oktober op de Postex iets doen. Kaders zijn aangevraagd door Hans Pijpers, er is een wachtlijst. Een gezellige tafel is nodig. Voorzitter Ruud verdeelt nu vast wat kaders onder de aanwezigen. Het bestuur spreekt af wat en hoe, in september komen de laatste details ter tafel op de bijeenkomst in Geldermalsen. Het is belangrijk dat er mensen aanwezig zijn in Apeldoorn.

Voorzitter Ruud van Wijnen opent de vergadering op deze ijzige dag zonder bloesems of tulpen.

Er wordt niet alleen gepostzegeld (foto Evert Weijman)

Rondvraag

ARGE Estland organiseert wegens daverend succes in 2014, rond 1 juli, opnieuw een reis Memel en Riga of Tallinn. Veel toerisme en leerzaams, ook ergens onderweg wat filatelie, dus voor iedereen erg aantrekkelijk kan ik uit ervaring vertellen! Thomas kon melden dat Harry von Hofmann doorgaat met publiceren. Het Litouwse stempelboek van Fugalevitsj wordt herdrukt en aangevuld, Martin Bechstedt helpt mee. De gasten vertelden waarom ze gekomen waren: trainen op postzegels, Jugendsdil n.a.v. een artikel in het Maandblad over Zarrinsch, het opnieuw oppakken van een oude hobby die ongelofelijk veel genoegen en kennis kan opleveren.

Lezing

Ruud van Wijnen vertelde aan de hand van fotokopieën over gekapte en veranderde stempels. Altijd weer iets anders om op te letten. Geweldig!

Na een zeer geanimeerde en culinair prettige lunch volgde een al even geanimeerde veiling die 10 keer meer opleverde voor HBG dan de veilingen van 2012.

ADVIES

Stuur uw e-mailadres s.v.p. naar Hans Pijpers. Dan komt de convocatie voortaan per e-mail. Dat scheelt ons onnodige frankeringskosten en geloop..

Volgende bijeenkomst

21 september 2013 in Geldermalsen.

KRAGMACHINES IN HET BALTISCHE GEBIED 2 : RIGA

Guus Franssen

Vanwege de grote betekenis van het postkantoor van Riga en de nauwgezette beschrijving van de hier gebruikte kragmachines door Victor Marcilger in zijn boek "Riga. Die Postgeschichte bis 1919" uit 1987 zullen we hier de lijn van Marcilger volgen.

Uit de eerste gegevens staat vast dat Riga in 1908 de beschikking kreeg over 1 kragmachine, waarvan de vroegste afstempeling van 18 VI 1908 stamt. Het is van het gewone gangbare type met dubbelringstempel, met in het benedensegment 1 zespuntige ster en als stempelband 8 horizontale lijnen. Dit type is zeer lang in gebruik geweest n.l. tot -5 XI 1912, niet alleen als vertrek- of vernietigingsstempel, maar ook als aankomststempel in de periode totdat de tweede machine kwam.

De tweede kragmachine ontving Riga in 1910. De vroegst bekende gebruiksdatum hiervan is 5 juni 1910. Deze machine had een stempelband met 4 horizontale lijnen en werd meestal afgedrukt op binnenkomende post als aankomststempel (afb. 3).

Van beide machines zijn verschillende typen in gebruik geweest. Deze typen ontstonden niet alleen door afslijting en daarna reparatie van de stempelpoppen, maar ook door vernieuwing ervan met nieuwe ornamenten, verandering van datumbrug, of invoegen van cijfers in het benedensegment (afb. 4).

Deze cijfers zijn in gebruik geweest in machine A en B vanaf mei 1912 t/m het begin van de Eerste Wereldoorlog in 1914 toen door abnormale omstandigheden de particuliere poststroom een grote verandering onderging.

Afb. 1

Afb. 2

Riga – Jena met kragstempel van 24.VI 1908 van Machine A als vertrekstempel.

De betekenis van deze cijfers heeft menigeen hoofdbrekens gekost. Een simpele oplossing, ook reeds aangehaald door Marcilger, is dat de machine op bepaalde tijden in bedrijf werd gesteld om uitgaande (machine A) en inkomende (machine B) poststukken te verwerken. Vanwege de geringe hoeveelheid poststukken, die bewaard gebleven is, heeft men geen definitieve conclusie getrokken, maar m.i. zijn er tot wel 5 stempelgangen geweest op sommige dagen, afhankelijk van de ingezamelde en de te bestellen poststukken. Indien men over meerdere poststukken beschikt, die op dezelfde dag verzonden of ingekomen zijn zal een definitieve conclusie getrokken kunnen worden. De volgende afstempelingen op dezelfde dag gedaan zijn mij bekend uit de illustraties bij M(arcilger) en uit eigen collectie F(ranssen): **Tabel 1**

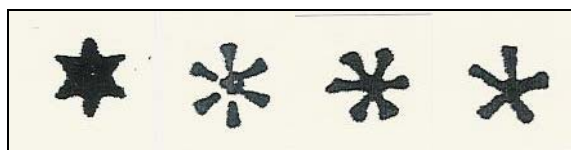

Afb. 3

Briefje van Vindava naar Riga met als aankomst kragstempel van Riga van Machine B van -7.V.1910 op de achterzijde.

Afb. 4

Gebruikte ornamenten

Tabel 1

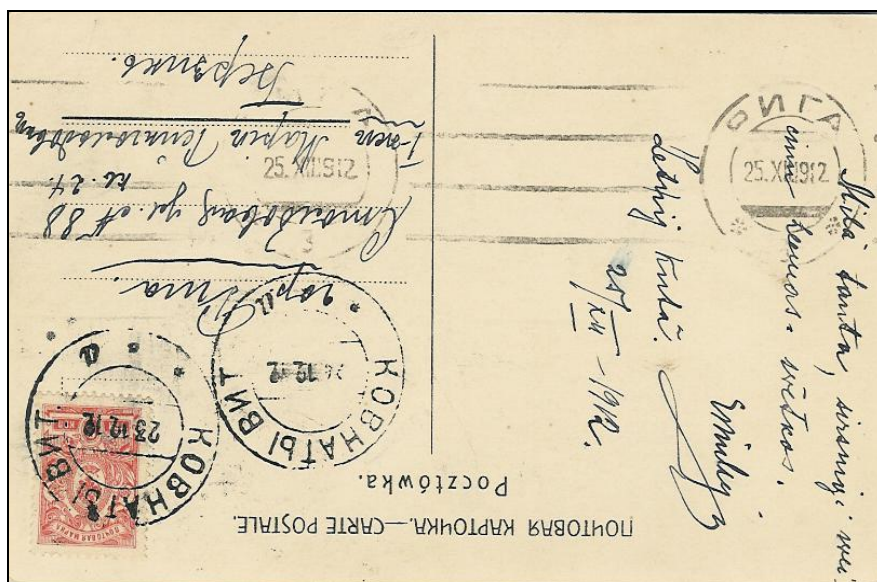
TYPE	DATUM	STEMPELGANG	COLLECTIE
504.1	28 VI 1912	4 en 5	F en F(a.100)
508.2	30 XI 1912	1 en 2	F en M
504.2	25 XII 1912	1 en 3	F en F(a.101)
504.2	23 XII 1913	1 en 5	F en F
504.3	15 IX 1914	3 en 5	M en F
504.3	20 IX 1914	2 en 4	M en M

Ook onderzoek bij de archieven van de “Russische Posterijen” en het kantoor te Riga, indien nog aanwezig, kan een steun zijn bij nadere gevolgtrekkingen.

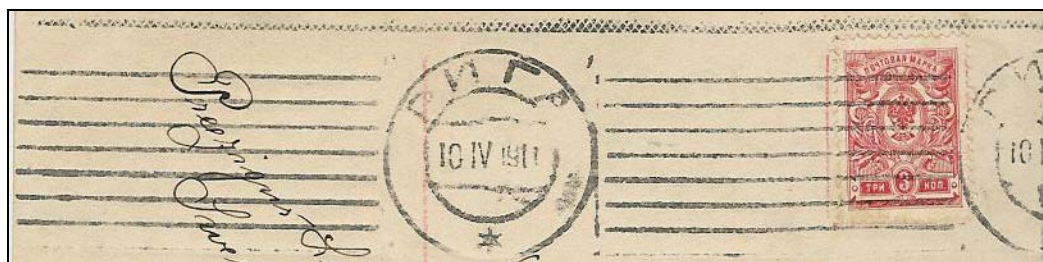
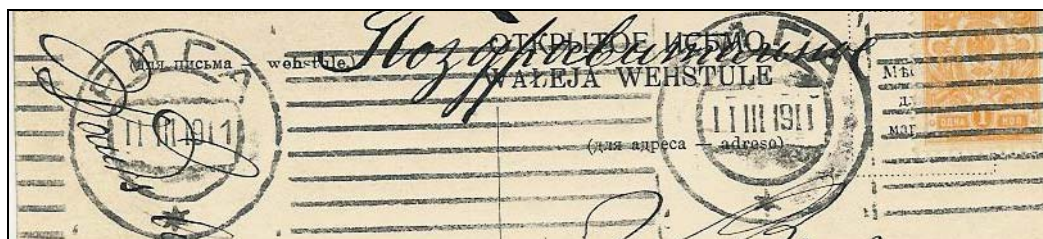
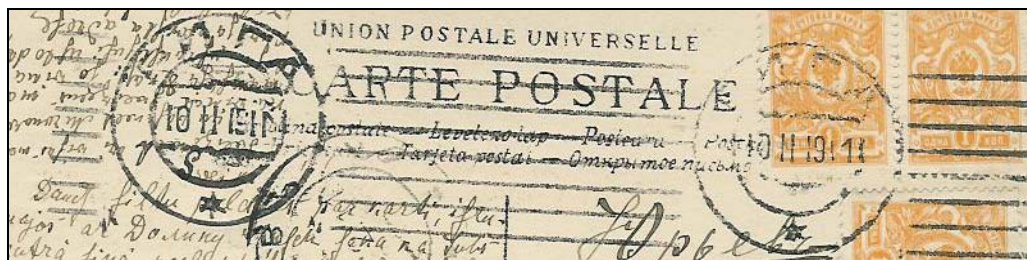
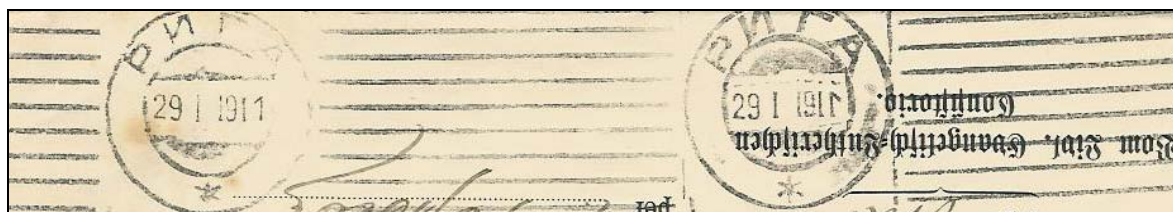
Ondanks het feit dat Marcilger naar eigen zeggen te weinig materiaal van goede kwaliteit ter beschikking stond, heeft hij een gedegen werkstuk voorgesteld, waaraan men zeker houvast kan hebben bij het beschrijven van deze machinestempels. Een kleine aanzet met geringe aanvullingen willen wij hier geven en later proberen uit te breiden met de gegevens, die we hopen te krijgen van verzamelaars en geïnteresseerden in de posthistorie van Riga.

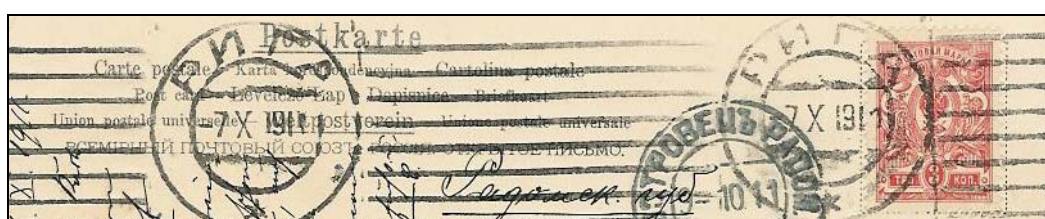
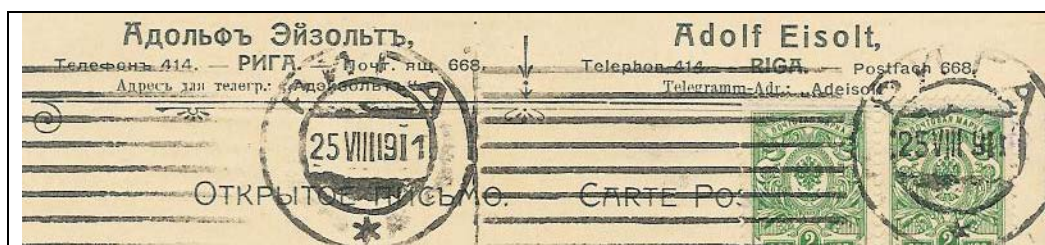
Behalve, dat er bij het inzetten van nieuwe karakters in de stempelkop vergissingen gemaakt werden heeft men in 1911 vanwege een gebrek aan het cijfer 1 in machine A naar verschillende oplossingen gezocht om dit probleem te klaren.

Voor een overzicht van deze “oplossingen” de volgende afdrucken:

Afb. 8
Type 504.2 25.XII.1912. van de 3^e stempelgang

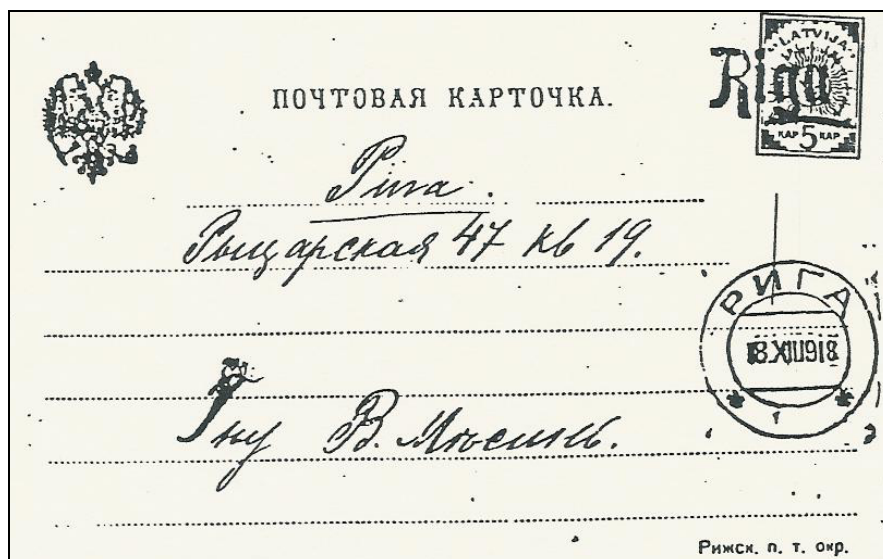

Ook werd van machine B in bepaalde gevallen een 1 “geleend”, waardoor daar bv. bij het jaartal de eerste 1 is weggevallen.

Van de oorlogsperiode is nog veel minder bewaard gebleven. Riga werd onder het Algemeen Bestuur geplaatst bij het begin van de oorlog in augustus 1914. Veel inwoners werden geëvacueerd en daardoor was er minder particulier postverkeer en zijn machine-stempels uiterst schaars. Machines werden slecht onderhouden hetgeen resulteerde in smerige en vaak onleesbare afdrukken. Ook werd er censuur toegepast met daarbij het gebruik van zogenaamde “stomme” stempels, waarbij stempelkoppen weggelaten of vervangen werden door onleesbare zwarte vlekken of de stempelband werd opgevuld met een streeppatroon op de plaats van de eerdere stempelkoppen.

Op 3 september 1917 werd Riga ingenomen door de Duitsers en werden de 2 machines op non-actief gesteld. Pas in 1920 werden de gereviseerde machines met nieuwe dagtekeningstempels en vlaggen opnieuw in gebruik genomen.

Wel werd er alleen in december 1918 nog een stempelkop gebruikt van het vroegere type B5 als gewoon handstempel.

Afb. 9
Afbeelding bij Marcilger.

De indeling van Victor Marcilger, waarbij we eventueel kleine hiaten kunnen aanvullen is:

Machine A 8 horizontale lijnen Hoofdzakelijk uitgaande post:

TYPE	KENMERK	EKU	LKU
508.1	6-stralige ster centraal	18 VI 1908	-5 XI 1912

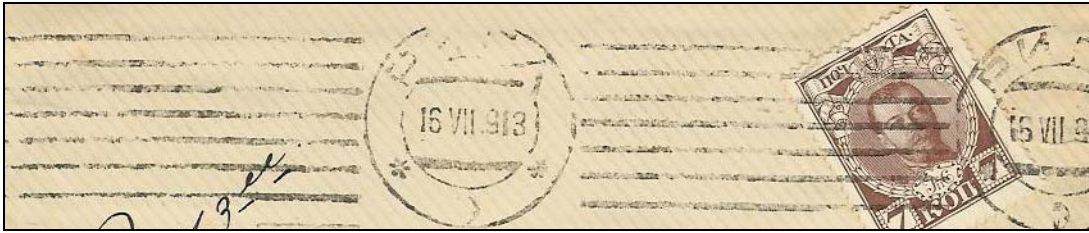

508.2 dikke bruglijnen

2x 6-stralig ornament

27 XI 1912

-6 VIII 1913

508.3 verschil in A: spits en plat

2x 6-stralig ornament

-6 VIII 1913

16 X 1916

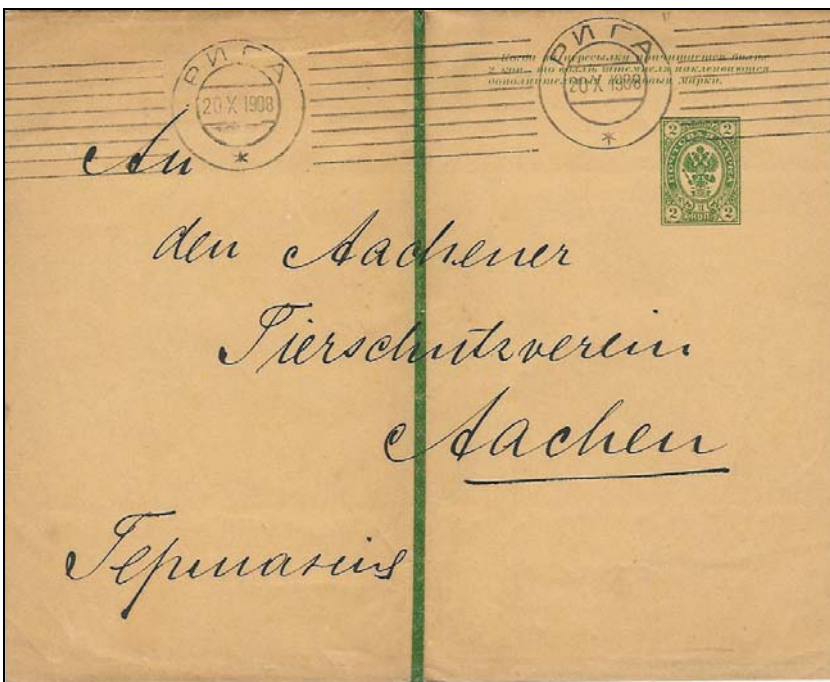

508.4 datumbrug breed

2x 5-stralig ornament

31 XII 1916

VIII 1917

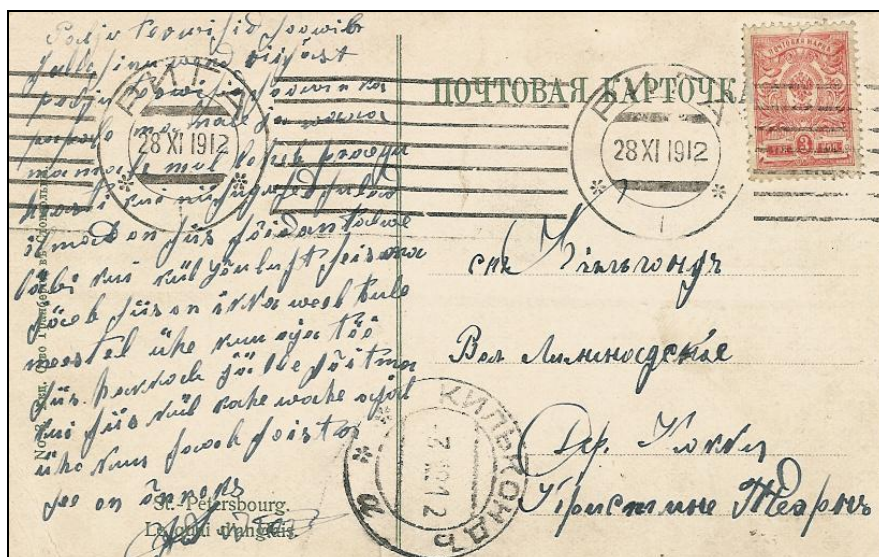

Enkele voorbeelden van
Machine A

Afb. 10
Krantebandje naar Aken met krag-
stempel van Riga type 508.1 van ma-
chine A van 20 X 1908.

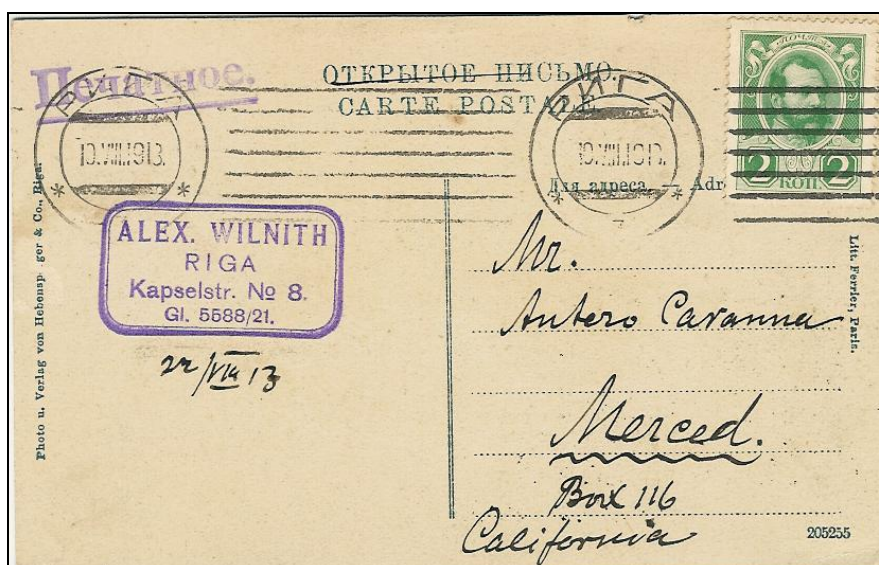
Afb. 11

Ansicht naar Kilkond met kragstempel van Riga type 508.2 van 28 XI 1912 van de 1^e machinelooop.

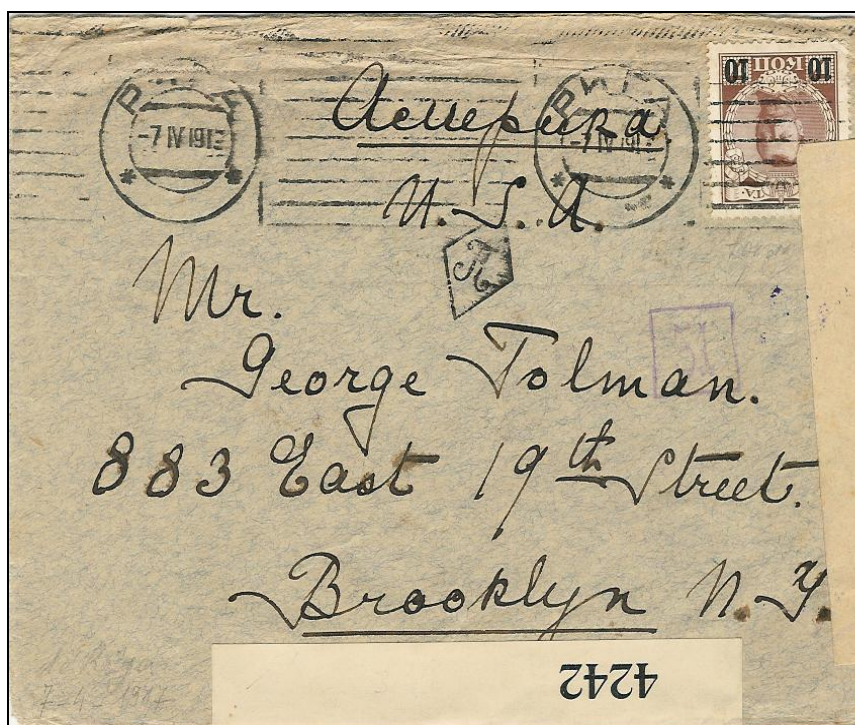
Afb. 12

Ansicht naar Merced (Californië) met kragstempel van Riga type 508.3 van 10.VIII.1913. van de 3^e machinelooop

Afb. 13

Gecensureerde brief naar Brooklyn met kragstempel van Riga type 508.4 van -7.IV 1917

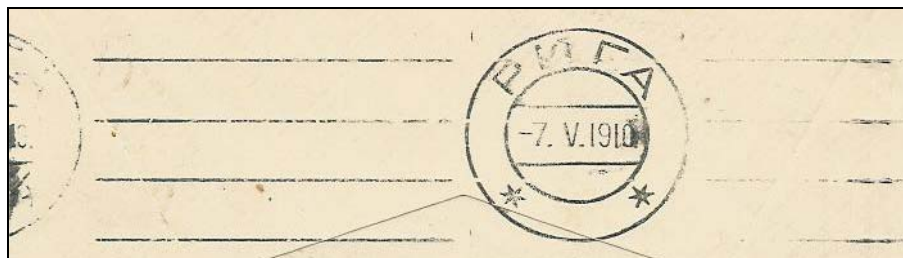

Machine B

4 horizontale lijnen

Hoofdzakelijk inkomende post:

TYPE	KENMERK	EKU	LKU
504.1	2x 6-stralige ster	17 IV 1910	-7 XI 1912

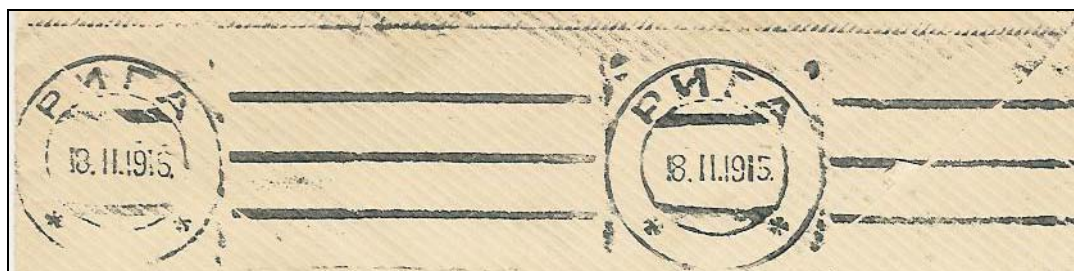
504.2 dikke bruglijnen	2x 6 stralig ornament	-2 XII 1912	14 II 1914
------------------------	-----------------------	-------------	------------

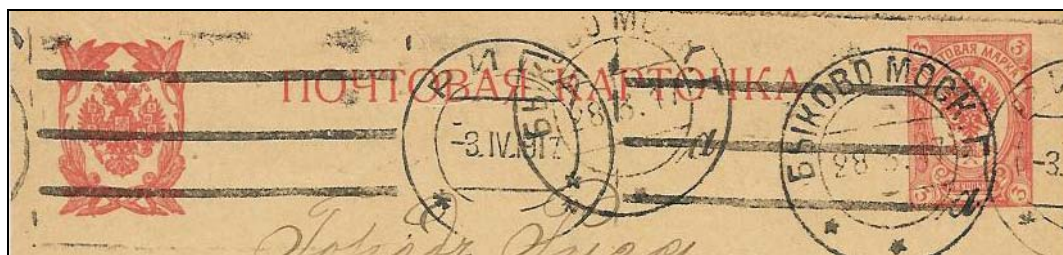
504.3 verschil P	2x 5-stralig ornament(1x 6-stralig) 20	II 1914	XII 1914
------------------	--	---------	----------

504.4 afgebr. onderste lijn	2x 5-stralig ornament	16 XII 1914	30 XII 1916
-----------------------------	-----------------------	-------------	-------------

504.5 datumbrug zeer wijd	2x 5-stralig ornament	-5. II. 1917.	20. VIII. 1917.
---------------------------	-----------------------	---------------	-----------------

Enkele voorbeelden van Machine B

Afb. 14

Ansichtkaart van Warschau met als aankomststempel krag type 504.1 van Riga van -1.VII.1912 van de 2^e stempelgang. Let op de duidelijke slijtage van de bruglijnen.

Afb. 15

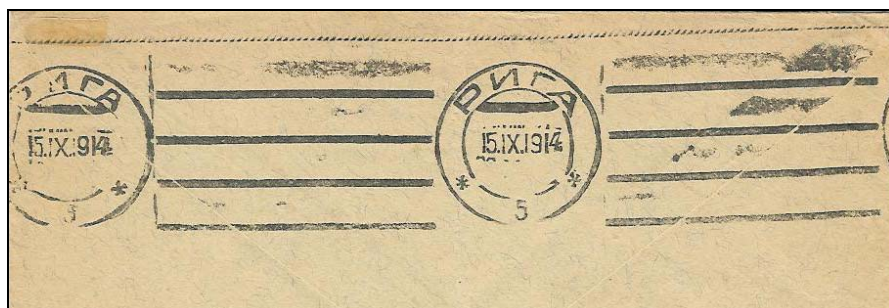
Brief naar Nürnberg met kragstempel type 504.2 van Riga als vertrek-stempel -4.XII.1912 van de 5^e stempelgang. Mooie nieuwe, dikke bruglijnen.

Afb. 16

Brief met "stom" stempel van Revel naar Riga (Let op de afgeknipte bovenzijde met firmabedrukking)

Afb. 17

Op achterzijde als aankomststempel kragstempel type 504.3 van Riga uit de 5^e stempelgang van 15.IX.1914. (Let op het 6-stralige ornament in 1 van de stempelkoppen)

Afb. 18

Briefkaart van Ekaterinoslav met als aankomststempel kragstempel type 504.4 van Riga van 20.XII.1914

“Stomme” stempels

Om eventuele herkenning van locatie te voorkomen ging men in oorlogstijd ertoe over om een postale afstempling voor buitenstaanders en vooral voor de vijand onleesbaar te maken. In plaats van het gewone dagtekenstempel werd een afstempling gebruikt, die alleen maar dienst deed om de frankeerwaarde te vernietigen. Bij de machinestempels was dat ook het geval. Ook hier werd de kantoor naam niet gebruikt, maar bestond het vernietigingsstempel meestal uit annuleringslijnen.

Direct na de oorlogsverklaring van de Duitsers aan Rusland per 1 augustus 1914 (19 juli Juliaanse kalender) kregen de postkantoren in de nabijheid van het grensgebied een order om geen plaatsnaam meer in de stempel te gebruiken. Vanaf augustus 1914 gebruikte ook Riga haar “stomme” stempels in de kragmachine(s). Voor particuliere post waren m.i. deze “stomme” stempels niet erg zinvol en daarom zijn ze soms ook te lokaliseren op deze post via de geschreven tekst op briefkaarten, dikwijls zelfs uit de aanhef en op brieven zelfs door het toevoegen van een volledig adres op de achterzijde. Bij militaire aangelegenheden werd natuurlijk censuur toegepast, door o.a. het doorstrepen van “gevoelige informatie” of zelfs het blokkeren van het poststuk. Van deze “stomme” stempels kennen we verschillende soorten, die hier in Riga in de machine(s) in gebruik zijn geweest:

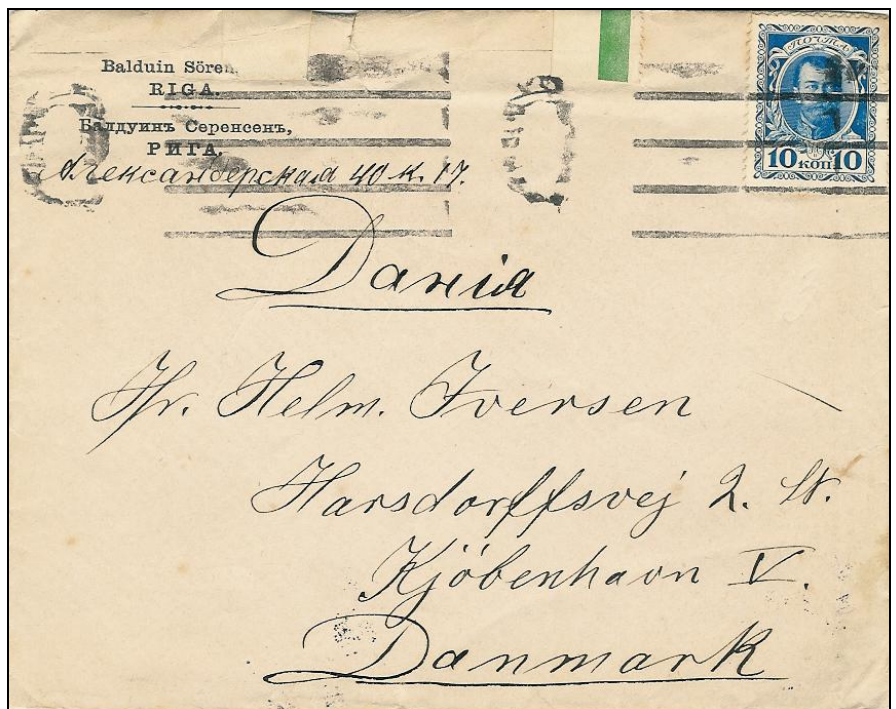
1. Opvullen van de plaats van het dagtekenstempel met een prop papier (**afb. 20**).
2. Weglaten van het gehele datumstempel. Alleen annuleringslijnen (**afb. 21**).
3. Alleen kantoor naam RIGA geheel of gedeeltelijk verwijderd uit datumstempel. Komt volgens Marcilger het meeste voor, maar is m.i. niet altijd een kwestie van slecht onderhoud. We zien in eigen verzameling reeds in november 1913 dergelijke stempels verschijnen, die getuigen van slecht onderhoud en afslijten van het stempel (**afb. 22**).

Afb. 19

Briefkaart van Lemberg Lfl. met als aankomst het kragstempel type 504.5 van Riga van 31.VII.1917.

(Let op de dunne brugbalken)

Afb. 20

Brief naar Kopenhagen met “stom” stempel van Machine B met 4 lijnen en afdruk van “prop” op plaats van het naamstempel.

NB. Wel firmanaam en plaatsaanduiding op bovenzijde.

Afb. 21

Ansicht naar St. Petersburg met
"stom"stempel. Door schrijver gedag-
tekend op 8 VIII 14.

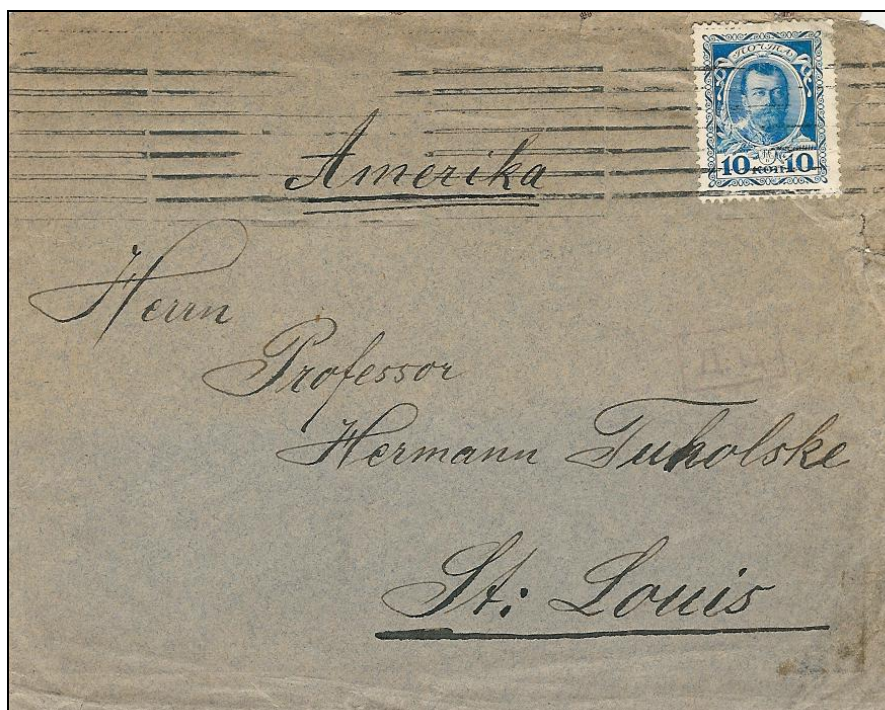
Afb. 22

Briefkaart naar Ascona met onduidelij-
ke kantoor naam in stempelkop van
11.X.1914

Afb. 23a

Brief naar St. Louis in Amerika met
"stom"stempel van doorlopende hori-
zontale lijnen.

4. Toevoegen van een extra blok met annuleringslijnen op de plaats van het dagtekenstempel, zodat een doorlopende lijnenafstempeling ontstaat (afb. 23).

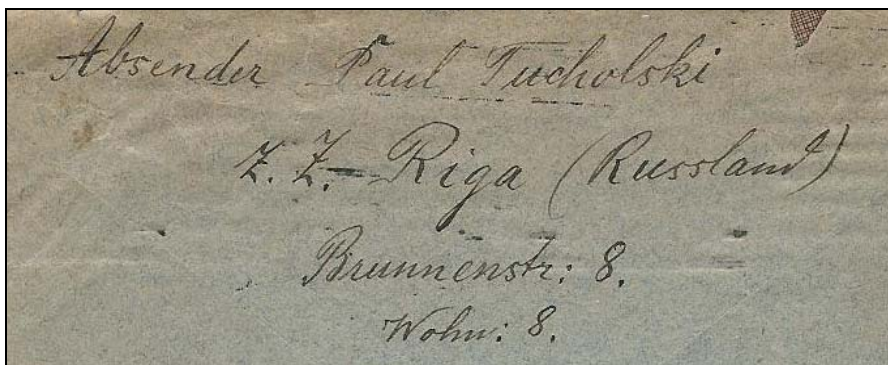
Kragvervalsing: Riga-Yalta

Alvorens de andere Russische kantoren in het Baltische Gebied te behandelen willen we hier even stilstaan bij een poststuk met een bijzonder kragstempel met enkele aanknopingspunten met het stempel van Riga, dat echter zeer waarschijnlijk vervalst is. Het werd aangekocht via EBAY met de uitdrukkelijke toevoeging "Probably a cancel-forgery". Met hulp van Thomas Berger komen we tot de volgende vaststelling:

Het betreft een ansichtkaart via Londen naar Mansfield in Nottinghamshire in Engeland met het "onbekende" kragstempel van ЯЛТА (Yalta) van 12 XII 1919 (afb. 24).

De tekst werd geschreven te Riga, Salamander Steel Works op 12/25 Decemb. 1919 en is pas na het aanbrennen van het stempel geschreven.

1. Zonder vergrootglas is de gelijkenis met het allereerste type 508.1 van het kragstempel van Riga zeer duidelijk. Feit is, dat de kragmachines in Riga sedert september 1917 buiten gebruik waren en pas weer in dienst gesteld werden in 1920. De letters van РИГА zijn wanneer ze onduidelijk zijn afge-stempeld gemakkelijk te veranderen in ЯЛТА. De boog van de Я van het dagtekenstempel naast de zegel is in zijn geheel getekend en daarna is de rechterpoot aangezet. De grootte van de letters in beide dagtekenstempels is verschillend. Bekijken we de twee middelste letters, dan zien we dat er duidelijk aan gewerkt is. De eerste verticale balk van de И is verwijderd, maar nog enigszins zichtbaar en de opgaande balk van de Г is ook gewist en daarna iets naar rechts opnieuw gekalligrafeerd.

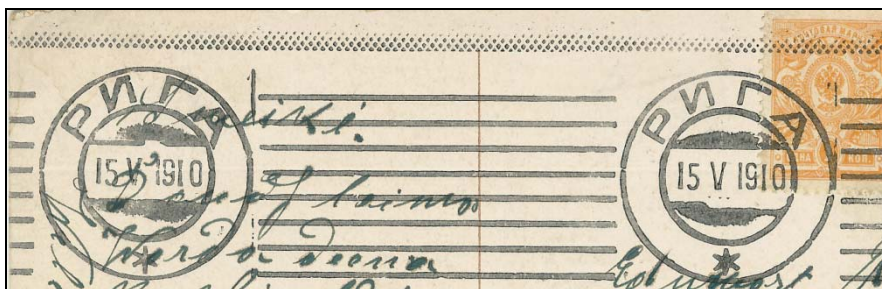

Afb. 23b (100 %)

NB. Op achterzijde volledig adres van de afzender!!!

Afb. 24

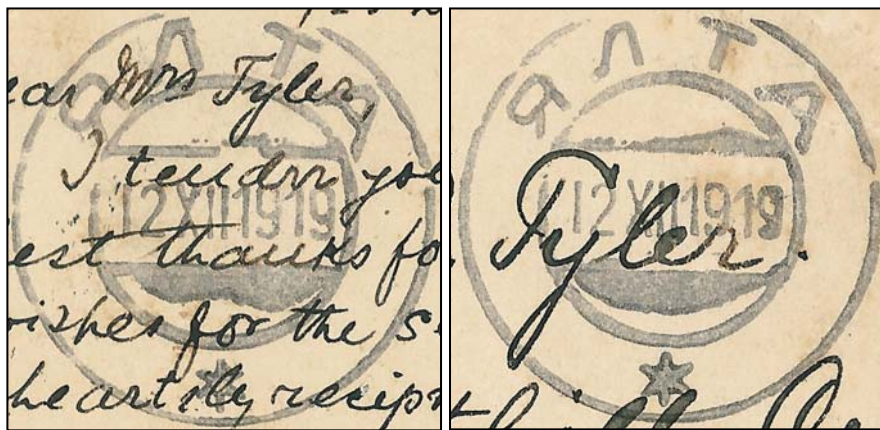

Alle letters, evenals de sterren zijn aan de buitenzijden veel zwarter (grijzer) vanwege het uitlopen van de inkt, maar dat ziet men ook bij het Rigas-tempel. Als onderscheid heeft de marker de cijfers 1 in het jaartal 1919 alleen een ophaal gegeven, hetgeen in Riga alleen in 1911 het geval is bij het laatste cijfer.

2. De afdruk van het stempel is duidelijk van een andere kleur dan de normale donkerzwarte kleur, die in Riga gebruikt werd. Het is fletser en grijs. Het originele stempel van Riga is bij vergroting ook veel strakker en fijner afgewerkt. Wel valt op dat de inktvlekken onder en boven de brug zo goed overeenkomen met het oorspronkelijke stempel van Riga dat in november 1912 vervangen was.
3. Een ander kenmerk van twijfel over de echtheid is de frankeerzegel. Deze Kopeke-waarde met Ukrainse drietand-opdruk was reeds in juli 1919 door de Witte Denikin-administratie buiten koers gesteld. In 1919 kon men vanuit Rusland praktisch geen post naar het buitenland versturen, dat was pas in 1920 weer mogelijk.

4. In december 1919 was het Denikin-offensief door het Rode leger tot staan gebracht, het grootste deel van dit leger was vernietigd, het andere deel werd via Novorossisk door de Britten geëvacueerd en de laatste troepen hielden stand onder Generaal Wrangel op de Krim. Dit is niet een moment om in Yalta een kragmachine te installeren

Afb. 25
Vals.

Afb. 26
Origineel.

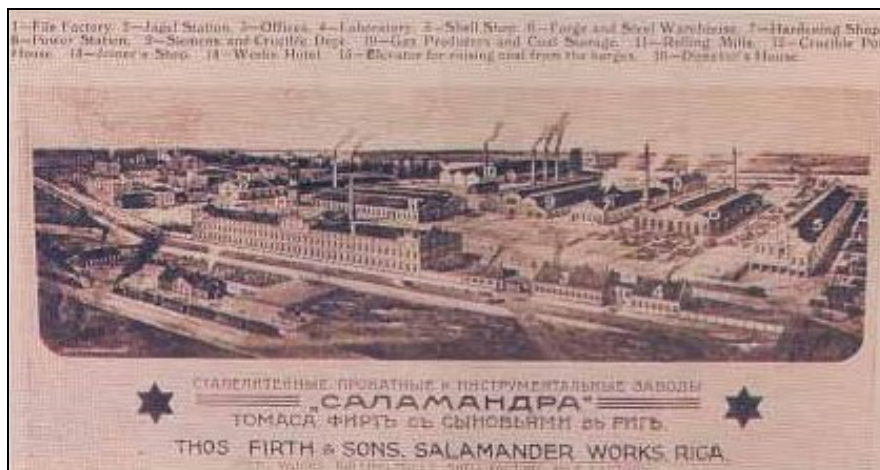
5. In 7 dagen van Yalta naar Londen tijdens de Burgeroorlog is ook praktisch onmogelijk.
6. Het London-stempel kan ik nog niet thuisbrengen, maar daarbij kunnen kenners van Engelse postmerken uitsluitsel geven. Wel valt op de 9 van de dag- en de 2 van de maandaanduiding. Tevens moet opgemerkt worden, dat ook hier de "fletse"inkt is gebruikt.

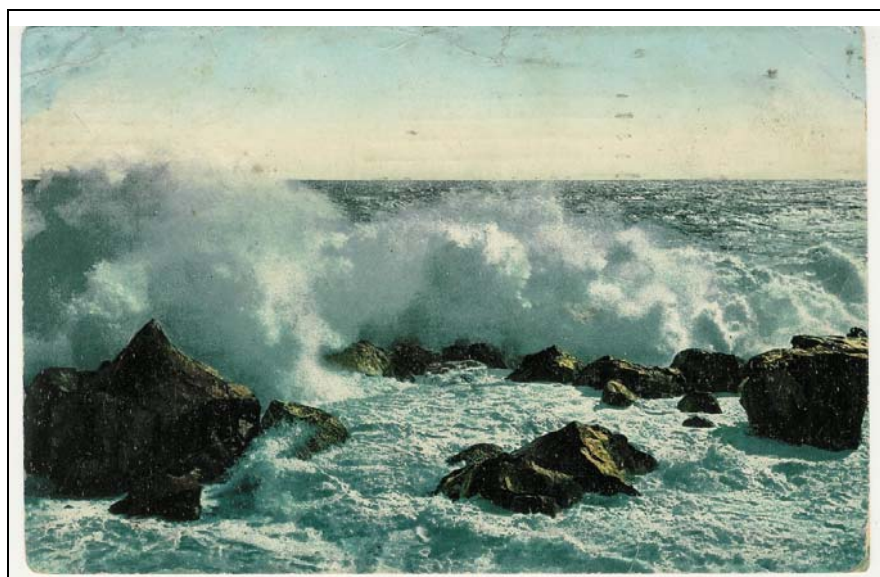
7. Wat betreft Salamander Steel Work is te zeggen, dat dit bedrijf door de Engelsen Thomas Firth & Sons uit Sheffield door de stijgende tarieven gedwongen, in 1903 was aangekocht om de handel met Rusland te behouden en verder te ontwikkelen.

Werden hier (afb. 27) misschien de kragmachines van Riga gereviseerd en is er voor proefnemingen een vervangend stempel aangemaakt van het buiten gebruik gestelde type 508.1 van Riga, waarbij alleen de kantoor naam veranderd werd? Niet waarschijnlijk.

Op de voorzijde (afb. 28) zien we duidelijk de afdrukken van het gehele kragstempel in spiegeldruk. Men kan spreken over een gelijkmatige druk, die is uitgeoefend bij het afdrukken van het stempel. Deze afdrukken kunnen in elk geval van de oorspronkelijke machinestempel type 508.1 van 1909, 1910 of 1911 zijn, die misschien gemanipuleerd is.

Afb. 27

Afb. 28

Maar dan is de vraag: "Waarom is er eerst een stempel geplaatst en pas later een tekst bij gezet?"

De mogelijkheid is aanwezig, dat er een adres en tekst met potlood geschreven werd op de oorspronkelijke kaart, met een andere frankeerwaarde. Deze tekst en adres werden vervolgens

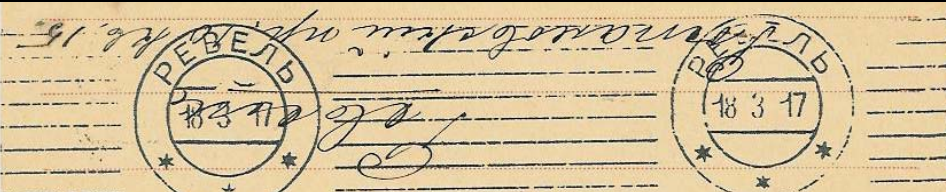
uitgegumd. De frankeerwaarde werd vervangen door bovenstaand zegel en de afdruk van het eerste machinestempel werd met liniaal en pen opnieuw gekalligrafeerd. Vervolgens werd een nieuwe tekst toegevoegd.

Andere Russische kantoren in het Baltische gebied

Ivo Steyn heeft in de late tachtiger jaren een poging gedaan een lijst samen

te stellen van de hem bekende afstempelingen. Deze lijst, aangevuld met nieuwere vondsten, hoofdzakelijk uit de eigen verzameling van auteur, hebben we

aangepast en opnieuw opgesteld naar begin van de gebruiksperiode.

	REVEL 8 hor. l. 3,5mm 30 1 17 24 2 18
	REVEL No lines 25 2 17
	YUR'EV 8 hor. l. 3,5mm 29 12 15 23 2 18

In zijn artikel in Machine Cancel Forum van april 2005 "Hansen-Kragmachines: Norwegian Postmarking Machines in Czarist Russia" http://www.machinecancel.org/forum/2005_01/krag_russia.html vermeldt Frederick A. Brofos nog de volgende plaatsen, waar deze machines in gebruik zouden zijn geweest: LIBAU (Libava) in 1915 en voorzien van een stempelafdruk (proefmodel) noemt hij nog de door mij tot op heden nog niet geziene kragstempels: MITAVA.

MITAVA * * *

8 horizontale lijnen 3,5mm

Literatuur

Baillie Ian L.G. and Peel Eric. G
 St. Petersburg: The Imperial Post – its postmarks and other postal markings 1765 – 1914” . British Society of Russian Philately 2001

Brofos, Frederick A.
 Hansen-Kragmachines: Norwegian Postmarking Machines in Czarist Russia. M(achine)C(ancel)F(orum) april 2005

Dobin, Manfred A. ; Ratner, Lev G.
 From the history of the Saint-Petersburg Post 1703–1914 Standard Collection 2004

Gabrielsen, Marius
 The postmarks of Christiania
<http://www.nrgx.com>

Kaptein, J.
www.jkaptein.nl/krag01.htm

Kiryushkin A.V en Robinson P.E.
 Russian Postmarks – an introduction and guide. 1989

Langangen, Anders
 Brevstemplingsmaskinene i Norge 1900 – 1976. Dl 1,2,3,4.
 Oslo Filatelistklubb 1996

Marcilger Victor Riga: Die Postgeschichte bis 1919. 2^e Auflage Paul von Sengbusch Verlag – Heide 1989 Riga: The riddle of the krag machine postmarks.
 British Journal of Russian Philately 65 Extract

Oproep:
 Eventuele aanvullingen met archiefgegevens, uiterste data met scan of kopie daarvan en eventuele correcties op dit artikel zijn van harte welkom op onderstaand adres en zullen in een volgende aflevering verwerkt kunnen worden.
gu.franssen@planet.nl

EEN BIJZONDERE KAART: "HEIM INS REICH?", TALLINN, 19 SEPTEMBER 1940

Thomas Löbbering

**Op 6 oktober 1939 maakte Adolf Hitler zijn voor-
nemen wereldkundig om "Deutsche Volksgenos-
sen heim ins Reich" te brengen.**

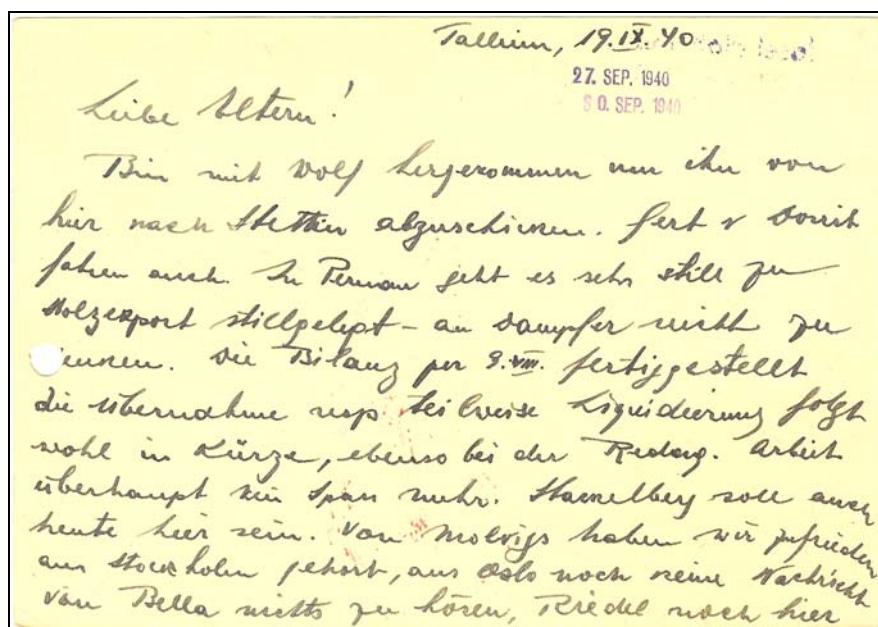
Het was een volgende stap in de, op de rassenleer gebaseerde, verdrijvings- en vestigingspolitiek van de nationaal-socialistische Duitse Rijksregering. Die was in 1933 begonnen met de verdrijving uit Duitsland van Joodse staatsburgers en werd na de aanval op Polen op 1 september 1939 voortgezet met de grootschalige verdrijving van Poolse staatsburgers uit hun woongebieden. De slotakte speelde zich af in de jaren 1944-1947 toen Duitsers massaal werden verdreven uit hun oorspronkelijke woongebieden ten oosten van de Oder en Neisse.

Voor de Duitsers in de Baltische staten betekende dit dat ze in twee golven, einde 1939 / begin 1940 en eind 1940, planmatig uit hun Baltische thuisland "abgesiedelt" werden om vervolgens in hun nieuwe vaderland "angesiedelt" te worden. Het overgrote deel van hen werd overgebracht naar door Duitsland bezette delen van Polen, vooral naar de zogenaamde Warthegau. Op grond van hun beroep en de vestigingsmogelijkheden werden ze ook wel ondergebracht in binnen de grenzen van het vooroorlogse Duitsland, het zgn. "Altreich".

De bijzondere kaart die ik hier laat zien stamt uit de correspondentie van de familie Schmidt die tot 1940 in Pernau een houthandel dreef en een nieuwe woonplaats vond in Geisa/Rhön, een plaatsje binnen het "Altreich" (afb.1). De kaart is geschreven door zoon Christian en gericht aan zijn ouders, maar vooral aan zijn vader. Het perforatorgaatje laat zien dat de kaart woelige tijden in een map overleefde en ons daardoor nu een levendige indruk kan geven van hoe ingrijpend zelfs die "planmatige" verhuizing voor de betrokkenen was.

Afb. 1

Afb. 2

De zoon schreef zijn bericht op een officieel briefkaartformulier uit de tijd van de eerste Estse republiek, met linksonder het drukkerijkenmerk “V. Nr. 501”. Hij frankeerde de kaart met 20 senti door er twee postzegels van 10 senti (Michelnr. 161w) op te plakken. Voor een briefkaart naar het buitenland bedroeg tussen 1 april 1939 en 5 december 1940 het tarief 18 senti. De overfrankering van 2 senti doet geen afbreuk aan de authenticiteit van de kaart, die op 19 september uit Tallinn werd verzonden en onderweg in Königsberg werd gecensureerd. Het private handstempel op de achterzijde maakt duidelijk dat de kaart op 27 september in Geisa aankwam en vermoedelijk drie dagen later werd beantwoord.

De tekst laat ons niet alleen de gebeurtenissen van die dagen meebeleven, maar geeft ons ook een indruk van de gevoelens van mensen (**afb.2**).

“Beste ouders,

Ben met Wolf hierheen gekomen om hem vanaf hier naar Stettin te laten vertrekken. Gerd en Doris (?) gaan ook. In Pernau gaat het er zeer stiller aan toe. Einde gekomen aan houtexport – aan zeeschepen valt niet te denken. De ballans per 9.VIII afgesloten. De overname resp. een gedeeltelijke liquidatie volgt zeker binnenkort, net als bij de red.... (?). Werk is er nauwelijks nog. Stackelberg moet hier vandaag ook zijn. Uit Stockholm hoorden naar tevredenheid van Molrigs, uit Oslo nog geen bericht – van Bella niets vernomen, Riedel nog hier. Zit op zijn koffers. Bringetstoff en Drewin jr. ontslagen, Rupert verlaat de zaak maandag. Blasius komt over 2 weken (vakantie) naar Pernau – zijn zaak wordt op 31 oktober geliquideerd. Met mijn gezondheid gaat het goed, hoop dat eveneens voor jullie en alle familieleden.

Herbert en Jürgen komen zaterdag om er even uit te zijn.
Hartelijke groeten en kussen van jullie dankbare Christian.

“Heim ins Reich” betekende voor de familie Schmidt niet alleen maandenlange scheiding van elkaar en het einde van hun economische bestaan in het oude vaderland, maar ook een nieuw begin onder zware omstandigheden in het nieuwe vaderland, met naar zekerheid veel problemen en ellende.

Bestaan er filatelistische getuigen van de vestiging van Duitsers in de “nieuw gewonnen oostelijke gebieden”, met name de Warthegau? Hoe reageerden de etnische Esten op het vertrek van de Duitse bevolkingsgroep uit de Baltische gebieden? Daarover een volgende keer meer onder de titel: “een bijzondere “.

◀

Nawoord van de vertaler, Ruud van Wijnen.

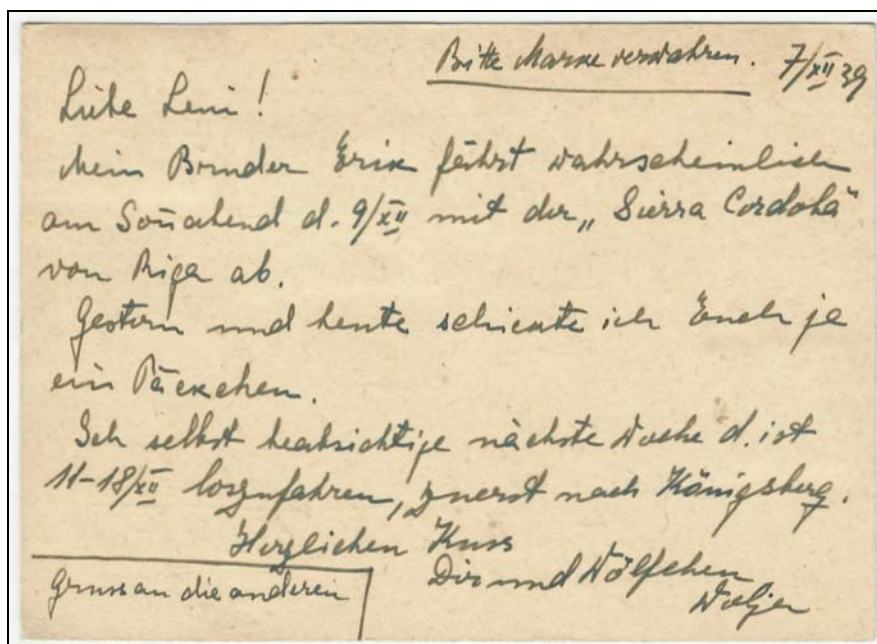
De vertaling van bovenstaande tekst was lastig. Eén van de aantrekkelijkheden van de Duitse taal is de welluidende trefzekerheid van vele woorden: je weet precies wat er mee bedoeld wordt, maar ze zijn niet of nauwelijks te vertalen met dezelfde trefzekerheid. Regelmatig lost een omschrijving het probleem naar tevredenheid op (bij "Altreich"), maar af en toe is het beter om het oorspronkelijke begrip onvertaald te laten. Dat geldt bijvoorbeeld voor woorden als "absiedeln" en "ansiedeln". Vertalen met "vertrekken" en "vestigen" zijn te neutraal, ze gaan voorbij aan de druk die op betrokkenen werd uitgeoefend. "Umsiedlung" kan daarom niet met "verhuizing" worden vertaald. Ook een historisch begrip als "Heim ins Reich" moet, naar mijn opvatting, onvertaald blijven.

Thomas vraagt aan het slot van zijn artikel naar meer filatelistische getuigen: een opwindende uitnodiging om mijn brievencollectie vanaf 1939 nader te bekijken. Een vondst wil ik graag in aansluiting op Thomas' kaart laten zien (afb. 3).

Afb. 3a

Briefkaart van RĪGA, 7 dec. 1939, naar "Gotenhafen" in het "Duitse Rijk". Het betreft hier de bezette Poolse havenstad Gdynia. De geadresseerde is Leni Barz "aus Riga", woonachtig op nummer 65-8 in de Adolf Hitlerstraat.

Afb. 3b

Op de achterzijde gaat het eveneens over vertrekken: "Mijn broer Erik vertrekt waarschijnlijk op zaterdag 9/XII met de "Sierra Cordoba" uit Riga. Gisteren en vandaag stuurde ik jullie allebei een pakje. Zelf ben ik van plan om volgende week, d.w.z. 11-18/XII, te vertrekken, voorlopig eerst naar Königsberg. Groeten aan de anderen"

DRIE PRESIDENTEN, DRIE VERHALEN: PÄTS, ULMANIS EN SMETONA

Olav Petri

Bovendien wordt een mens nieuwsgierig na jarenlang de tanding, watermerken en afstempelingen bekeken te hebben van zegels met de portretten van deze mannen.

Letland wijdde in 2001, jaren na de herwonnen vrijheid, een markante postzegel aan de vooroorlogse president Ulmanis in het kader van een portrettenserie met vooroorlogse presidenten (afb. 1).

Afb. 1

Litouwen startte in 1993 een uitgebreide serie Persoonlijkheden Uit De Onafhankelijkheidsstrijd. De tweede uitgave daarvan toont - onopvallend - president Smetona (afb. 2).

Dit artikel is het geïllustreerde resultaat van een speurtocht naar de achtergrond van de laatste vooroorlogse Baltische presidenten. Je zou verwachten dat al snel na de herwonnen onafhankelijkheid deze politieke leiders filatelistisch weer onder de aandacht zouden worden gebracht. Dat bleek niet het geval en vormde daardoor de aanzet tot deze speurtocht.

Afb. 2

Begin maart 2013 is zo iets nog niet gebeurd in Estland met president Päts.

Het is gissen naar de beweegredenen van deze bescheidenheid. Wat is er aan de hand met deze presidenten? Is de waardering van Ulmanis in Letland zo laag? Valt er over Päts te veel negatiefs te melden? Slechts één zegeltje voor Smetona die in het buitenland de Litouwse zaak kon blijven promoten? Hoe controversieel zijn ze? Wat weten we eigenlijk over deze staatslieden?

In het algemeen weten we als verzamelaars dat deze drie presidenten uiteindelijk een autoritair bewind instelden met henzelf als leiders. Verder weten we dat ze in juni 1940 door de Sovjet Unie een ultimatum voorgelegd kregen en dat de inwilliging ervan het einde van de zelfstandigheid van hun land betekende. Tenslotte weten we dat het met de presidenten slecht afliep. Alleen Smetona ontkwam aan arrestatie door de sovjets.

Om de sfeer van de vooroorlogse tijd te proeven en om te proberen "het gelijk en de kennis achteraf" wat te smoren, bekeek ik herhaaldelijk filmbeelden en foto's op Youtube en Google.

Er is daar veel meer te vinden dan ik verwacht had!

Antanas Smetona (1874-1944)

Afb. 3

Het begin

Vanaf zijn vroege jaren was Smetona politiek actief. Hij maakte eind 19e eeuw de russificering van Litouwen mee. Smetona verzette zich als gymnasiast tegen verplicht bijwonen van diensten van de orthodoxe kerk, als student propageerde hij het Litouws en verspreide boeken in het Litouws. In St Petersburg studeerde hij af in Rechten. Hij was lid van verboden nationalistisch gerichte groepen.

Afb. 4

Mi. 392 (1934), 60c geboortedag van Smetona

Afb. 5

Antanas Smetona op Mi. 410 (1936)

De Russische revolutie van 1905 opende enige tijd deuren naar meer democratie, hij werd lid van de Litouwse nationale raad (Sejmas). In de jaren daarna was Smetona in diverse tijdschriften actief als journalist, later als uitgever van een tijdschrift dat nationaal gericht was.

Afb. 6

Antanas Smetona op Mi. 136 (1922)

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd hij voorzitter van het steunfonds voor de slachtoffers van de oorlog. In de zomer van 1916 maakte hij deel uit van de groep die de Duitse bezetter vroeg om een zelfstandig Litouwen. Het kwam tot toegestane politieke vertegenwoordigingen (de Taryba). Samen met Augustinas Woldemaras werd hij voor de Duitsers een belangrijke vertegenwoordiger van Litouwen. In februari 1918 is hij een van de ondertekenaars van de onafhankelijkheidsverklaring (afb. 7 en 8).

De beweging had succes, het land werd onafhankelijk. Nou ja..., in juli 1918 werd een Duitse vorst koning van Litouwen, potsierlijk met de naam Mindaugas II toegerust. Dat was mogelijk omdat Duitsland het plan had Baltische vazalstaten op te richten. Zodra de oorlog afliep, verklaarde het

Afb. 7

Mi. 660 (1998), 80^e verjaardag van de onafhankelijkheid. Links de tekst van de onafhankelijkheidsverklaring

Afb. 8

Mi. 427 en Mi. 428 in blok (1939), 20 jaar republiek. Zegel links de onafhankelijkheidsverklaring, 16 februari 1918, en de zegel rechts met Antanas Smetona.

land zich echt zelfstandig. In april 1919 werd hij de eerste president van de republiek. Een jaar later werd hij opgevolgd door Stulginkis. Er volgde een periode van veel publiceren, hij richtte een partij op en was zeer actief bij de ultranationalistische militaire organisatie, de Litouwse Schutters, die op zijn instigatie het Memelgebied bezette. In 1923 werd hij commissaris in het bezette Memelgebied. De verhouding met Polen was zeer slecht na de bezetting van Centraal Litouwen en Vilnius.

Aan de macht

In 1926 pleegde Smetona een staatsgreep, naar verluidt om te voorkomen

dat extreme groepen van links of rechts de macht kregen. Er kwam een nieuwe grondwet, het parlement werd ontbonden en de president kreeg grote bevoegdheden.

Afb. 9

Antanas Smetona op Mi. 281 (1928), 10 jaar onafhankelijkheid.

Dit alles met steun van de regering. Premier werd een oude bekende, de extreem nationalistische Woldemaras (afb. 10).

Afb. 10
Mi. 130 (1922),
Augustinas Voldemaras

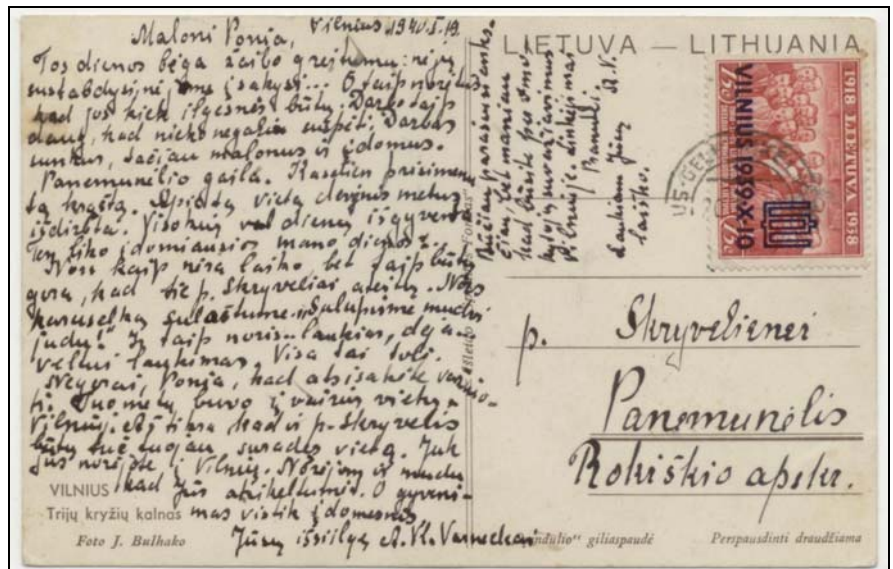
Deze werd een jaar later al afgezet en Smetona kreeg de algehele leiding. Hij was voor een éénpartijsysteem, wilde dat een president niet gehinderd werd door allerlei meningen van diverse vertegenwoordigingen. Tot een Mussolini-achtige reorganisatie van het land kwam het niet. Smetona zocht buitenlandse steun in Duitsland maar ging niet in op een voorstel van Hitler om Vilnius te veroveren tijdens de Poolse veldtocht.

Het einde

Na de nederlaag van Polen in 1939 kreeg Litouwen van Moskou zijn hoofdstad Vilnius plus omringend gebied erbij via een opgedrongen verdrag van wederzijdse bijstand (afb. 11).

Er hing een prijskaartje aan het geschenk: er kwamen Russische garnizoenen in het land. Op 14 juni 1940 werd een Russisch ultimatum voorgelegd in de eindfase van weken vol spanning, opgevoerd door allerlei vormen van zware druk door Moskou. Smetona wilde gewapend verzet bieden. De regering en het leger besloten echter in meerderheid geen verzet te bieden. Smetona droeg als sluitstuk van chaotische uren de macht als handelend president over aan op dat moment ex-premier Merkys.

Deze overdracht was niet overeenkomstig de grondwet. Smetona vluchtte naar de Duitse grens bij Kybartai, vroeg en kreeg asiel, maar werd door de eigen grenswachten niet doorgelaten!

Afb. 11 (coll. Jan Kaptein) (81 %)
Kaart met Mi. 433, uitgifte t.g.v van de hereniging van het Vilnius-gebied met Litouwen. De kaart is ook verzonden vanuit Vilnius, dus een redelijk zeldzaam stempel.

Afb. 12
Het graf van Smetona.

Te voet stak hij door een beekje de grens over. Via Zwitserland eindigde hij in 1941 in Amerika waar hij veel schreef en optrad. Daar kwam hij in 1944 om bij een brand in Cleveland Ohio (afb. 12).

N.B. Ambassades in de Baltische staten werden geleidelijk gesloten, de Amerikaanse in Riga op 5 september 1940. Op 3 augustus sloten de sovjets de ambassades en consulaten in Kaunas, waaronder de later onder Joodse vluchtelingen befaamde Japanse en Nederlandse vertegenwoordigingen.

Tot slot

Op menig postzegel is hij te zien. Hij kijkt hij je met scherpe blik aan. Hij poseert als de krachtige intellectueel. Op de statiefoto is een zweem van zelfgenoegzaamheid te zien. Zijn hoofddoel was anno 1923 bereikt, een vrij Litouwen, en hij greep het roer toen hij vond dat het mis ging met het land. Tegenspraak is niet welkom, zie het feit dat hij zelfs zijn oude medestander Woldemaras wegwerkte. Hij wist immers zelf wat het beste voor het land was, één persoon moet

Afb. 13

Mi. 137 (1922), Smetona met Staugaitis en Šilingis.

verantwoordelijk zijn. Smetona was dan wel extreem nationalistisch, maar volgens bronnen geen antisemiet of racist. Hij werd zelfs gehouden voor een “jodenvriend”. Hij was vooral intensief bezig met de eenheid van de natie, het wegdrukken van niet-Litouwse zaken, waar de joodse en Poolse gemeenschap mee te maken kregen. Hij was zeer anti Pools, hetgeen in 1939 nog eens bleek bij het “verlitouwsen” van Vilnius. Hij was geen aanhanger van het nazisme, al zocht hij bij het sterke Duitsland wel politieke steun. Smetona maakte zich namelijk over de sovjets geen illusies. In een tijdperk van “sterke mannen” als Mussolini en Pilsudski schiep hij geen nazistaat, hij was gewoon fanatiek in zijn nationalisme. Zijn graf in Amerika mocht van hem geen bedevaartsoord worden. Het wordt wel keurig onderhouden door Litouws-Amerikaanse burgers.

Afb. 14

Mi. 313 (1930), bij de 500^e verjaardag van de dood van Vytautas: Smetona met Vytautas.

Kārlis Ulmanis (Karl August Ullmann) (1877-1942)

Afb. 15

Het begin

Ulmanis studeerde Landbouwkunde in Duitsland en Zwitserland. Tijdens de revolutie van 1905 was hij politiek actief, kwam in de gevangenis en emigreerde naar de USA. In Nebraska haalde hij zijn bachelor op veeteelt en zuivelgebied en had veel succes in zijn beroep ondanks zijn matige beheersing van het Engels. Hij wordt beschreven als een harde werker, een goede student, hij leefde wat teruggetrokken en ondanks de vele hartelijkheid om hem heen was hij geneigd tot somberheid.

Afb. 16

Mi. 253

In 1913 keerde hij terug naar Letland in het kader van een amnestieregeling. Hij was een van de oprichters van de Letse Boerenpartij die een belangrijke rol te spelen kreeg in het op 18 november 1918 onafhankelijk geworden land. De Duitse vazalstaat onder

de hertog van Mecklenburg-Schwerin was een lege ballon. Ulmanis kreeg de leiding in Riga maar moest al snel met een Brits schip vluchten vanwege het oprukken van bolsjewieken. Na het bloedige eerste jaar als onafhankelijke staat werd de parlementaire staatsvorm gekozen. Die leverde elke 10 maanden een nieuwe regering, waarin Ulmanis altijd een rol speelde. Er was geen traditie op democratisch gebied, de crisisjaren kwamen erbij, kortom het liep verre van lekker.

Aan de macht

In 1934 greep Ulmanis de macht met hulp van legerleider Balodis.

Afb. 17

Mi. 202B (1932), generaal Balodis.

Het parlement werd opgeheven. Er kwam perscensuur, velen verdwenen een jaar achter de tralies. Hij richtte op fascistische leest geschoeide organisaties op, o.a. de Aizsargi, een grote paramilitaire organisatie.

Afb. 18

Mi. 198A (1932), t.g.v. 10 jaar Aizsargi.

Ulmanis zorgde voor nationalisatie van bedrijven, hij wilde een sterke, centrale rol voor de staat. Na het aflopen van de ambtstermijn van de president combineerde hij het premierschap met het presidentschap. Hij werd Leider en Vader des Vaderlands. Later in de jaren '30 volgden massameetings, feestelijkheden bij het 20 jarige onafhankelijkheid.

Afb. 19

Mi. 267 (1938), t.g.v. 20^e verjaardag onafhankelijkheid, Karlis Ulmanis.

Afb. 20

Mi. 278 (1939), Ulmanis 5 jaar aan de macht.

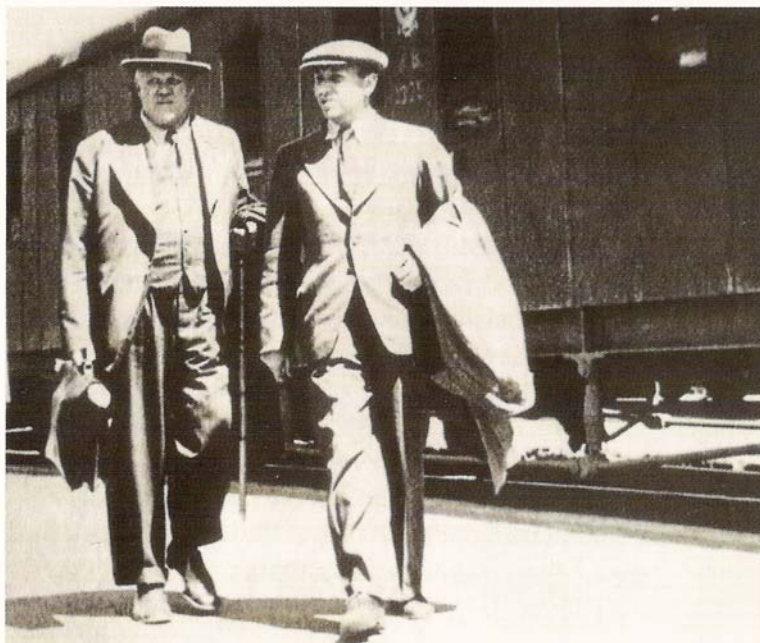
Afb. 21

Mi. 266 (1938) Minister van Oorlog, generaal J. Balodis.

Bij de vraag "Wie is de eventuele vijand van ons land" dacht Ulmanis aan Rusland, maar zijn bondgenoot, legerleider Balodis vreesde vooral Duitsland en was geneigd Russische steun te zoeken. In april 1939 trad Balodis af wegens een conflict hierover met Ulmanis.

Het einde

Ulmanis hield met eventualiteiten rekening. In mei 1940 had hij voor noodgevallen de ambassadeur Karlis Zarins in Londen gemachtigd om de belangen van onafhankelijk Letland te

Kārlis Ulmanis ceļā uz izsūtījuma vietu Vorosilovskā.

Afb. 22

Ulmanis in Moskou. Bron: "Museum of the Occupation of Latvia, Riga 2002".

behartigen.

Op 16 juli 1940, geconfronteerd met bloedige grensschendingen en een Russisch ultimatum, overreedde Ulmanis de legerleiding dat gewapend verzet zinloos was. Hij gaf aan de Russen te kennen, dat hij met ze wist om te gaan en dat op onderhandelingen vertrouwd kon worden.

De Russen trokken op intimiderende wijze de hoofdstad binnen. Een autoriteit van Ulmanis door de bezette stad, die als een geruststelling bedoeld leek, werd een afscheidsrit. In een proclamatie spreekt Ulmanis de woorden "Blijft op uw plaats, ik blijf ook op de mijne", hetgeen leidde tot ontevredenheid bij wie wel verzet wilden plegen. Ook bracht het mensen die het land wilden verlaten in verwarring. Kalnins, een voormalige politieke tegenstander die na enkele weken in het land terugkeerde, beschrijft hoe Ulmanis, onder huisarrest, volop meewerkte met de sovjets, alles ondertekenend wat hij voorgelegd kreeg, hoogstwaarschijnlijk hopen op die manier als president het land te kunnen blijven leiden. "Begin juli verklaarde hij herhaaldelijk nog steeds de leiding te hebben en deze te houden", schrijft Kalnins die in die tijd een politieke rol bij de strijdkrachten

keeg. Als hij in zijn eigen residentie verbleef, dan was dat de oude directiewoning van brouwerij Waldschlösschen (Dauderi, nu museum voor Letse cultuur). Op 17 juli trad Ulmanis af maar bleef decreten ondertekenen, hij begreep dat zijn rol uitgespeeld was. Zijn nieuwe illusie was dat hij naar Zwitserland mocht gaan. De Russen beloofden hem een paspoort (dat recentelijk teruggevonden is) en hij kreeg reisgeld, 3000 Lats. Zijn trein ging echter naar Moskou en vervolgens naar Stavropol (destijds Vorosjilovsk geheten), waarheen hij verbannen was en waar hij als veeteeltdeskundige werk verrichtte, onder huisarrest. Uit december 1940 zijn kerstkaarten van hem bekend. In 1941 werd hij alsnog gearresteerd en veroordeeld wegens het invoeren van het fascisme in 1934. In 1942 is hij gestorven aan onderweg opgelopen dysenterie in de gevangenis van Krasnovodsk (Toerkmenistan) opgelopen. Zijn graf moet daar zijn maar is niet teruggevonden.

Tot slot

Ulmanis spreekt met zeer luide stem, hij houdt zijn toespraken met effect en kracht.

Hij bleef ongehuwd en meed vrouwen. Filmopnamen uit 1938 en later tonen hem corpulent, opgaand in zijn rol als vader des vaderlands, zichtbaar dik tevreden, een leider. We zien hem druk en ontspannen pratend op een receptie, met de apostolisch nuntius, ambassadeurs, officieren. In een tijd van sterke mannen staat hij dicht bij een Pilsudski of Mussolini dan Smetona en Päts.

De Russische premier Tsjernomyrdin overhandigde aan een kleinzoon in Letland de laatst bekende foto van hem, genomen op het perron in Moskou, op weg naar zijn verbanningsoord (afb. 22). Het is een aangrijpend beeld. Je ziet zijn onzekere uitdrukking op zijn gezicht, ogen die angstig opzij kijken, hij loopt vereenzaamd met zijn wandelstok en koffertje. Zijn begeleider is Derevjanski, de sovjet vertegenwoordiger in Riga.

Konstantin Päts (1874-1956)

Afb. 23

Het begin

Päts studeerde Rechten in Tartu, vervulde zijn dienstplicht en was actief bij een nationalistisch gezinde krant. Na deelname aan de revolutie van 1905 werd hij ter dood veroordeeld. Hij week uit naar Finland en Zwitserland.

Later werd het vonnis verzacht, hij keerde terug en werd enkele maanden opgesloten. Daarna was hij weer actief bij zijn krant. De 1^e wereldoorlog bracht hem in leidende posities,

Afb. 24

Portret zoals te zien op de zegels Mi. 113-119 (1936), en met dezelfde afbeelding Mi. 124-126, 135-136, 146-147 en 156-158.

Afb. 25

Mi. 158 (1940).

o.a. als vertegenwoordiger van de Estse militairen in Tallinn in 1917 en in de leiding van het autonome Estland na de val van de tsaar. Tijdens de Duitse bezetting van 1918 werd hij in Grodno opgesloten. Op 11 november werd de onafhankelijkheid uitgeroepen. Päts kwam de 17-e november vrij en trad aan als leider van de voorlopige regering en als minister van defensie.

Aan de macht

Als "staatsoudste" (president) trad hij, nadat alle perikelen voorbij waren, op als leider van het land, en wel onder steeds moeilijker wordende politieke en economische omstandigheden. Links en rechts stonden lijnrecht tegenover elkaar. De Bond van Veteranen bracht hem in 1934 aan de macht, hij schoof deze Bond terzijde maar herstelde de democratie niet, het parlement kon alleen nog adviseren. Laidoner werd als bevelhebber van de strijdkrachten zijn tweede man.

Afb. 26

Zegel uit 2009.

In 1937 kwam het tot een nieuwe grondwet die het land op corporatistische wijze organiseerde. Er bleef een vorm van vertegenwoordiging, maar regeren via de noodtoestand was veelal een kortere route, dictatuur dus. Päts werd Landsprotector met grote bevoegdheden. In 1938 kwamen vele honderden politieke gevangenen vrij, hetgeen het einde van het Stille Tijdperk betekende, er is politieke en economische stabiliteit onder staatscontrole.

Het einde

Zelfs Estse diplomaten in het buitenland kregen na het Ribbentrop-pact met Moskou in oktober 1939, ook na aandringen, niet te weten wat er afgesproken was, zelfs geen informele mededeling van Päts. Intussen wist deze al na drie dagen wat er afgesproken was in het geheime protocol. Tegen de legering van sovjet garnizoenen is geen verzet geboden. In het land zelf dachten velen lange tijd slimmer geweest te zijn dan de Finnen die gebombardeerd werden omdat dit land het betreffende verdrag weigerde. Päts valt wel enig nepotisme te

verwijten, familieleden kregen leuke banen.

Päts dacht na het ontvangen van het ultimatum in juni 1940 het meest te bereiken door gewoon alles te doen wat de sovjets wilden. Hij had altijd goede contacten gehad met Moskou. Met Stalins vertegenwoordiger Zjdanov leek hij goed overweg te kunnen. Päts kreeg na korte tijd huis-arrest, tekende 200 decreten waarbij hij alles wat tot stand gebracht was ongedaan maakte, hij ging daar tot het eind mee door tot het einde. Tegen de Duitse ambassadeur zei hij te verwachten dat Estland zelfstandig zou blijven. Volgens sommigen was hij ziek en kon de toestand al een tijd niet meer overzien, anderen stellen dat hij erg goede betrekkingen had met Russen en er teveel op vertrouwde dat hij nog wat kon bereiken. Ook zou hij hoop hebben gevestigd op een naderende oorlog tussen Hitler en Stalin. Volgens de wet ging de macht over op de laatste premier voor de sovjet bezetting.

Op 30 juli 1940 werd Päts met zijn gezin verbannen naar een huisje in Oefa. Hij was dus iets langer politiek actief dan Ulmanis in Letland. Op 1 juli 1941 werd hij alsnog veroordeeld en gescheiden van zijn gezin opgesloten. In 1942 kwam hij in een psychiatrisch ziekenhuis terecht in Kazan, mede, naar verluidt, omdat hij bleef beweren de president van Estland te zijn. Pas in 1952 werd hij officieel veroordeeld tot 25 jaar (afb. 28).

Vanuit de gevangenis heeft hij, bijna 80 jaar oud, 3 brieven met heldere meningen en beschrijvingen van zijn situatie naar buiten weten te smokkelen, o.a. aan de VN. Opnieuw in een kliniek opgenomen, nota bene in Estland, werd hij door landgenoten herkend. Daarom volgde overplaatsing naar de Russische Federatie. Hij overleed in 1956 in Boerjasjino in een psychiatrische kliniek. Päts is herbegraven in Tallinn.

Tot slot

Päts komt in filmopnamen vriendelijk, eenvoudig en wat boertig over, hetgeen past bij de smaak waarin zijn werkkamer is ingericht in het presidentieel paleis in Tallinn, het Kadriorg: eenvoudige eikenhouten meubels, schilderijen van het boerenwerk.

Afb. 27
Päts als de leider.

Afb. 28
Gevangenisfoto van Päts..

Zijn toespraken houdt hij met krachtige stem. Op films heeft hij de houding van een wat ouwelijke oom, onstabiel lopend met zijn wandelstok. De enige postzegel –hij is bescheiden in dat opzicht - met zijn portret doet vreemd aan. Päts kijkt je schuin aan met een eigenaardige blik, wantrouwend zo lijkt het sommigen, waarschijnlijk bedoeld als doordringend of ontzag inboezemend. Vergelijk dit met de statiefoto.

Päts heeft al vroeg gestreefd naar een volksvertegenwoordiging niet door

partijen maar door beroepsgroepen en hun vertegenwoordigingen, een corporatisme uit Italië. Voor zijn privé hobby, een politieke unie tussen Finland en Estland heeft hij de handen niet op elkaar gekregen. Pijnlijk is dat in sovjet archieven documenten zijn gevonden over forse betalingen door Moskou wegens informatie aan een Sovjet Russisch syndicaat dat in Estland werkte. Dat dateert uit de jaren '20 en '30.

Speculaties

Verdienen de drie presidenten meer aandacht en respect, minder vergetelheid? Filatelie houdt zich niet bezig met politiek. Ik kom gewoon met een persoonlijke visie.

Vaderlanders: alle drie hebben ze een hoofdrol gespeeld bij de oprichting van hun staten, een vaderland voor hun volken, het promoten van land, taal en cultuur.

Politici: grote democraten waren ze geen van drie. Het valt zeer te betwijfelen of de politieke omstandigheden in alle drie gevallen een staatsgreep rechtvaardigden. De politieke omstandigheden, onervarenheid met democratie, armoede, economische chaos, de crisis, dreiging van burenen maken autoritair optreden wel begrijpelijk, al helemaal gezien de tijdgeest. Ulmanis ging het verst in het naar zich toetrekken van de macht. Hij was blijkens de kop van een contemporaine Amerikaanse krant, een dictator. Qua optreden: Smetona's fanatieke handelen in het Memelgebied werd internationaal, door een brave instantie als de Volkenbond, tot op het laatst gegispt. Pāts, eigenlijk de meest democratische van de drie, vond dat politieke partijen moesten verenigen, niet verdelen. Dat verenigen leek het beste te kunnen via beroepsvertegenwoordigingen, met verdere gekozen vertegenwoordigingen met vooral adviserende rol. Hij had zijn corporatistische idee en volgde het, tegelijkertijd lijkt hij meer dan Ulmanis en Smetona bezorgd te zijn over voldoende draagvlak via vertegenwoordiging. Van rechtse groeperingen moet hij weinig hebben, hij werkte de Bond van Veteranen weg uit de politieke arena.

In ethisch opzicht: hier zou verder onderzoek gedaan moeten worden. Bij mijn weten verrijkte geen van de drie zich opvallend of was duidelijk uit op verwerven van persoonlijk fortuin. De vervolging van politieke tegenstanders was beperkt van omvang, onderdrukking en duur, al helemaal als je kijkt hoe het er elders aan toe ging. De sovjets zochten vergeefs naar de massa politieke gevangenen die ze konden bevrijden. Pāts valt wel nepotisme te verwijten, familieleden kregen leuke banen. Ulmanis zal wel een rekening

in Zwitserland gehad hebben.

Verzet: heeft de houding in 1939 en 1940 invloed op de waardering? De landen volgden een neutraliteitspolitiek, net als België en Nederland. Helemaal had de politiek zwakke Baltische Entente die tot stand kwam geen militaire paragraaf voor samenwerking. De invloedssferen van het Ribbentrop-Molotovpact waren Pāts, volgens bronnen, na drie dagen al bekend. Heeft hij die kennis benut en voldoende verspreid? Nee, want zelfs de eigen ambassadeurs kregen geen antwoord op hun herhaalde vragen om informatie en richtlijnen. Het vertrek van de Baltische Duitsers uit Letland en Estland naar Hitlers Duitsland was een teken aan de wand.

In oktober 1939 was gezamenlijk optreden en verzet wellicht nog zinvol geweest. Lotgenoot Finland werd in de winteroorlog weliswaar op de knieën gebracht, maar bleef uiteindelijk zelfstandig. In 1940 was militair verzet alleen voor het nationale gevoel van eigenwaarde zinvol geweest, want de vijand was al met een grote troepenmacht in het land. De hoop op een positie als die van Denemarken onder Duitse bezetting (geen militair verzet, wel bezetting, maar ook nog een eigen regering) kwam niet uit.

Persoonlijke moed versus politiek inzicht: hadden Ulmanis en Pāts net als Smetona moeten weigeren de sovjets van dienst te zijn? Smetona was door de knieën gegaan via Stalins cadeau, de teruggave van Vilnius. Ulmanis kan zijn kortzichtige toespraak, zonder een zweem van innerlijke twijfel, verweten worden en het tekenen van tal van opgelegde decreten, het ophouden van de schijn en het schijnbaar kritiekloos meewerken met de sovjets. Ulmanis gaf zelf bij Vysjinski, de vertegenwoordiger van Stalin, aan dat bepaalde politieke gevangenen, zijn tegenstanders ter rechterzijde, vast moesten blijven zitten. Dacht hij door als het ware "mee te denken" elders weer invloed te kunnen uitoefenen? Of dacht hij vooral aan zijn eigen hachje? Op een foto zit hij in het zonnetje in de tuin van een museum, samen met andere afgezette autoriteiten. Hij dacht weg te komen naar Zwitserland. Probeerde hij voor zijn medestanders op dit gebied nog iets te bereiken?

Het lijkt erop dat ook Pāts wel erg slaafs zijn talloze handtekeningen plaatste. Beiden hadden ook kunnen weigeren bepaalde documenten te tekenen of kunnen weigeren om wat dan ook te tekenen.

Het blijft allemaal diep tragisch.....

Bronnen

www.lt/en/article/culture-society/antanas-smetona-king-of-jews-ii-528-204355

wikipedia, versies in diverse talen en gebruikmakend van doorklikmogelijkheden.

Speelbal der grote mogendheden, Martin van de Heuvel, 1986

The contribution of history to Latvian identity, Guntars Ābols, 2002

The history of the Baltic countries, Council of Europe, 2002

Antanas Smetona, "King of Jews" Alfonsas Eidintas, 2012

[www.Nebraska.history.org/publish/lang/artikel over Ulmanis](http://www.Nebraska.history.org/publish/lang/artikel%20over%20Ulmanis)

The fateful summer of 1940 Bruno Kalnins, internetpublicatie Russisch internet, filaretuos.livejournal.com

Andres Küng, Communism in the Baltic States, 2008, Stockholm

Tina Tamman, August Troma, the last ambassador, Rodopi 2011

Latvija Ulmanlaiki serija televisieserie, 2012 Lattelekom The three occupations of Latvia, Riga 2005

EEN BIJZONDERE BRIEF UIT ARGENBRÜCK, 23 JUNI 1941

Thomas Löbbering

Het lijkt een veldpostbrief, maar is het niet. Verder een briefhoofd met een onnozele uitspraak van Adolf Hitler over Engeland aan het Oostfront en een kiene hospitaalsoldaat die de postcensuur omzeilt en op die manier alle propaganda van Goebbels logenstraft.

Hoe past dat allemaal bij elkaar? Wel, de bijzondere brief die ik u hier laat zien, geeft het antwoord (afb. 1).

Op het eerste gezicht gaat het om een blauwe, alledaagse brief naar Wilhelmshaven, waaraan het enige opvallende is dat er 18 Reichspfennig strafport wordt geheven. Dat valt te zien aan het rode stempel "Nachgebühr" in gotisch schrift en de met donkerblauw potlood geschreven aantekening "18". 18 Reichspfennig is anderhalf maal het porto van 12 Reichspfennig voor een binnenlandse brief in de eerste gewichtsklasse.

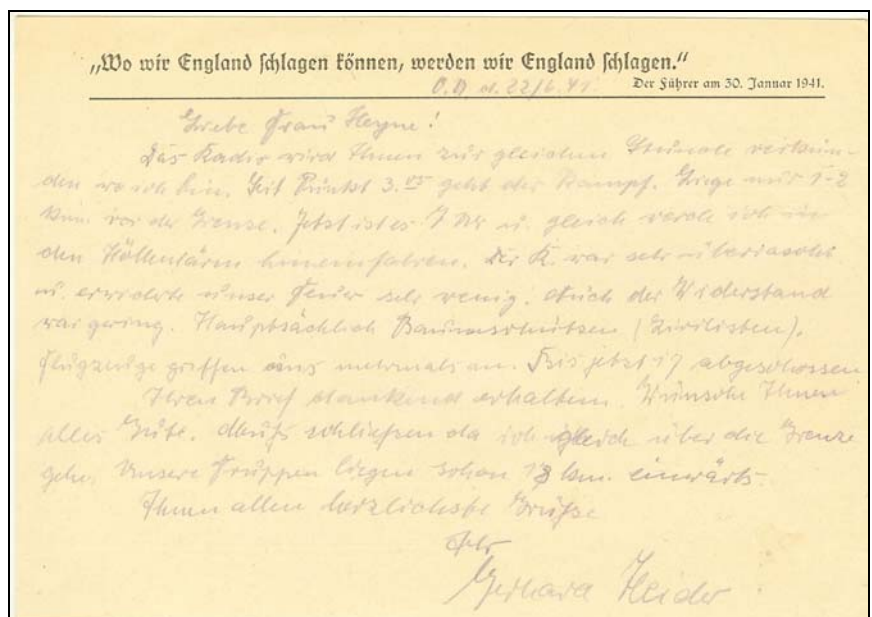
Maar, stop! De brief draagt de aantekening "Feldpost" en heeft als afzender "San. Gefr. Heider, F.P.Nr 37070A" en is geadresseerd aan Lieschen Heyne in Wilhelmshaven. Veldpost van soldaten in actieve dienst kon toch portvrij worden verzonden? Zeker, maar dan moest het troepenstempel van de eenheid die gebruikmaakte van de veldpost zich op de brief bevinden. En dat is niet het geval.

Er is nog iets opvallends. Hospitaalsoldaat Heider gaf zijn brief niet als veldpostbrief af bij de veldpostdienst van zijn eenheid, de staf van een hospitaalinrichting, maar als binnenlandse brief bij het plaatselijke postkantoor van de Duitse Rijkspost.

Twee dingen vallen daarbij op: als eerste het dagtekeningstempel "ARGENBRÜCK a über TILSIT 1" met als datum 23.6.41. 16. Daarmee komt direct de geschiedenis aan de orde.

Afb. 1

Afb. 2

Argenbrück was een kleine plaats met 576 inwoners (1939) aan de spoorlijn van Insterburg naar Tilsit, gelegen in het regeringsdistrict Gumbinnen, niet ver van de grens met de Litouwse Sovjetrepubliek.

De plaats droeg deze naam slechts acht jaren tussen 1938 en 1946 nadat de nationaal-socialisten die, in het kader van de herindeling van Oost-Pruisen, Neu-Argeningken in Argenbrück hadden veranderd en “gegermaniseerd”.

Als tweede ontsnapte onze mislukte veldpostbrief als gewone binnenland-brief niet aan het heffen van strafport. Maar daar ging het de afzender niet om, belangrijker was dat de brief uit handen van de censuur bleef. Deze leepheid dicht ik de hospitaalsoldaat Heider natuurlijk zonder bewijs toe, maar volgens mij met goede redenen: de datum in het stempel en de inhoud van zijn brief. En die is er nog (**afb. 2**).

De vertaling luidt als volgt:

“O.U. (Ortsunterkunft = kwartier ter plaatse), 22 juni 1941

Geachte mevrouw Heyne !

De radio zal u op dit moment bekendmaken waar ik ben. Sinds precies 3.05 uur is het oorlog.

Lig slechts 1-2 km voor de grens. Het is nu 7 uur en zo direct zal ik het helse lawaai binnentrekken. De R. (=Rus) was zeer verrast en beantwoordde ons vuur nauwelijks.

Ook de tegenstand was gering. Voornamelijk “Baumschützen” (partizanen die vanuit bomen op de Duitse soldaten schoten). Vliegtuigen vallen ons geregeld aan. Tot nu 17 neergeschoten.

Bedankt voor uw brief. Wens u alle goeds. Moet nu stoppen omdat ik zo direct de grens over ga. Onze troepen zijn al 18 km. opgerukt.

Hartelijke groeten aan u allen.

Uw Gerhard Heider”

In telegramstijl lezen we hier een bericht over de situatie tijdens de eerste uren van de operatie Barbarossa, de Duitse aanval op de Sovjet Unie op 22 juni 1941.

Kunnen geschiedenis en postgeschiedenis enger verweven zijn ?

Wat hospitaalsoldaat Heider in alle openheid en jeugdige zorgenloosheid schrijft zou hem, als zijn brief door de censuur zou zijn gecontroleerd, wegens verraad voor de krijgsraad hebben gebracht. 18 Reichspfennig strafport hebben dat voorkomen.

Wat hij schrijft en zoals hij schrijft laat tegelijk zien dat Heider geheel en al een kind van zijn tijd is en zich er niet van bewust is waaraan hij deelneemt: een rassen- en veroveringsoorlog die onbeschrijfelijk leed veroorzaakte aan alle deelnemers en tot op heden doorwerkt.

We weten niet of hospitaalsoldaat Heider de Tweede Wereldoorlog heeft overleefd. Zijn brief uit de eerste uren van de aanval op Rusland heeft dat

wel en spreekt boekdelen. Argenbrück über Tilsit 1 bestaat sinds 1946 niet meer. Sindsdien heet het Novokolchosnoje in de oblast Kaliningrad, niet meer aan de Duitse Rijksweg 138, maar aan het Russische deel van Europaweg 77.

Pure geschiedenis. Voor een habbekrats uit een grabbelbak en toch onbetaalbaar.

◀

N.B.

In de vertaling van de brief heb ik vanwege hun eigenheid een aantal Duitse woorden en afkortingen laten staan. De betekenis is er tussen haakjes aan toegevoegd. RWvW.

VERREKENINGSBRIEFKAARTFORMULIEREN VAN DE LETSE SPOORWEGEN

Yehoshua Eliashiv

De kaarten, die portvrij konden worden verstuurd, kunnen op grond van hun gebruikers in diverse groepen worden ingedeeld: rijksoverheid, kerk, lokale autoriteiten ("Pagasta Valde") en andere. De briefkaartformulieren die door de Letse Spoorwegen werden gebruikt behoren tot de eerste groep.

In "het Baltische Gebied" nummer 60 (2012) besteedde Ruud van Wijnen aandacht aan tot dan toe onbekende briefkaartformulieren gebruikt door de Letse Spoorwegen. Door middel van deze kaarten werden de geadresseerden op de hoogte gebracht van de aankomst op het station van voor hen bestemde goederen. Ruud van Wijnen toont een kaart waarop de aankomst van een zak aardappelen van 61 kilo op het station van Torņakalns wordt gemeld.

Behalve het betreffende station en de inhoud en het gewicht van de ontvangen vracht, werd op de kaart ook vermeld hoeveel de ontvanger diende te betalen bij het afhalen van zijn zending.

Het gebeurde echter regelmatig dat de kosten van het transport en daarbij behorende formaliteiten vooraf niet helemaal juist konden worden berekend. Daarom staat er op alle kaarten "Saņemot sūtījumu, jāmaksā apm. Ls" (bij ontvangst te voldoen ongeveer Ls).

Wat gebeurde er in het geval de ontvanger te veel had betaald?

Een nieuwe vondst geeft een duidelijk antwoord op deze vraag. De controleafdeling van de Letse Spoorwegen gebruikte daarvoor een speciaal briefkaartformulier. We zouden ze "verrekeningskaarten" kunnen noemen.

De officiële briefkaartformulieren voor dienstpost vormen een van de opvallendste aspecten van de Letse postgeschiedenis. Toch is er weinig onderzoek naar gedaan.

Afb. 1

Izdosanas laiks	Preču zīmes	Izsūtīšanas stacija	Gala stacija	Pārmaksa
23. 11. 37	3	Liepājas	Kandava	110

Afb. 2

De eerste werd uitgegeven in 1936 (afb. 1 en 2). Het kenmerk van de drukkerij, linksonder op de kaart, vermeldt een oplage van 3000 stuks. Het staatswapen is in groot formaat en rechtsboven is een cirkel gedrukt (Zimogs) waar het dienststempel moest worden aangebracht. Het lijkt er op dat de oplage aan de krappe kant was: in 1937 werden 5000 kaarten gedrukt. De opmaak is iets anders en het landswapen kleiner (afb. 3 en 4). Ook in 1938 werd een oplage van 5000 gedrukt (afb. 5 en 6). Kenmerkend is dat het landswapen is vervangen door een gedrukt beeldmerk van de Letse Spoorwegen.

Alle kaarten zijn door de financiële controle-afdeling van de Letse Spoorwegen verzonden aan bedrijven of personen om het mogelijk te maken het te veel betaalde geld aan hen terug te betalen. Omdat het om kleine bedragen gaat neem ik aan dat de ontvangers van de kaarten zich niet al te druk maakten over de inning van hun te veel betaalde geld. Daarom kunnen er nu nog van genieten.

BEZMAKSAS RĪGAS KARTE

S. M.
DZELZCEĻU VIRSVALDE
Iepēmumu kontroles daļa.

1938. g. 22. aprīlī
№ VEP. L. 1469

PAZIŅOJUMS.

Par otrā pusē minēt... preču pārvadājumu... no Jums vairāk iekasēts
Ls 0,70 (burteim)

Šo pārmaksu Jūs, vai Jūsu pilnvarotā persona, variet saņemt izsūtīšanas vai gala stacijā, vai arī Dzelzceļu virsvaldē, 116. istabā, iesniedzot šo paziņojumu kopā ar attiecīg... preču zīm!

Kam: Jūrida nīcības k/s
'Svots'

Uz kuriem: Kandava

Iepēmumu kontroles daļas vadītājs
(A. Krieviņš)

Preču pieņem. kontroles nodaļas vadītājs
(R. Vitoliņš)

Valsts dzelz. tipogr. F 526. 5000 Uzv. 4719 1937. g.

Afb. 3

Izd.- šanas laiks	Preču zīmes №	Izsūtīšanas stacija	Gala		Pārmaksā	
			Ls	S	Ls	S
1937-37	16	Jemīdāni	Kandava	-	70	
Kopā: - 70.						

KVĪTE.

Pēc pievienot... preču zīm. №№... pārmaksāto summu **Ls**... (burteim)

saņēmu 193... g. „...”

Stacijas zīmogs

Zīmogmarka

Naudas saņēmēja paraksts

Izmaksātāja paraksts:

Afb. 4

PASTKARTE

S. M.
DZELZCEĻU VIRSVALDE
Iepēņemumu kontroles daļa.

1937. g. 16. janvāris
Nr VEP. L. 21.0

PAZIŅOJUMS.

Par otrā pusē minēt^o ... preču pārvadā-
jumā no Jums vairāk iekasēts

LS 21.00 (bariem)

Šo pār maksu Jūs vai Jūsu pilnvarotā persona
variet saņemt izsūtīšanas vai gala stacijā, vai arī
Dzelzceļu virsvaldē, 116. istabā, iesniedzot šo pazi-
ņojumu kopā ar attiecīg^o ... preču zīm^u.

Colkeevs
Iepēņemumu kontroles daļas vadītājs
(A. K. Krievs)

K. K. Krievs
Preču ieņēm. kontroles nodalīša vadītājs
(K. Krievs)

Valsts dzelz. tipogr. F 526. 5000. Uzg. 5572. 1938. g.

Atminēt
savu pirmo skolu

RĪGA DZELZCEĻU VIRSVALDE
30.7.39.
LATVIJA

LATVIJAS DZELZCEĻU VIRSVALDE
Sūnījums

Kam: Emmai Grinbergs,
Krievu ielā Nr 162
Rīga

Uz kuriem: Rīga

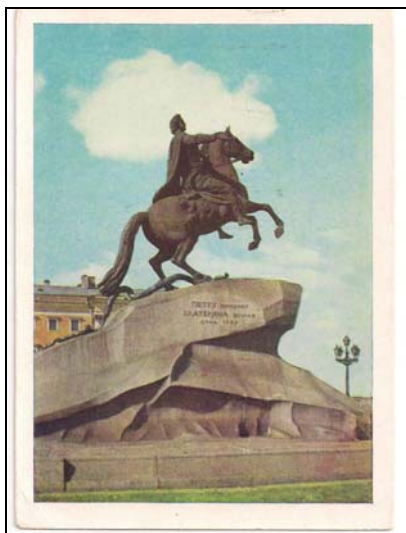
[illegible]

TERUGKOMEN OP ANSICHTKAARTEN UIT DE SOVJETPERIODE

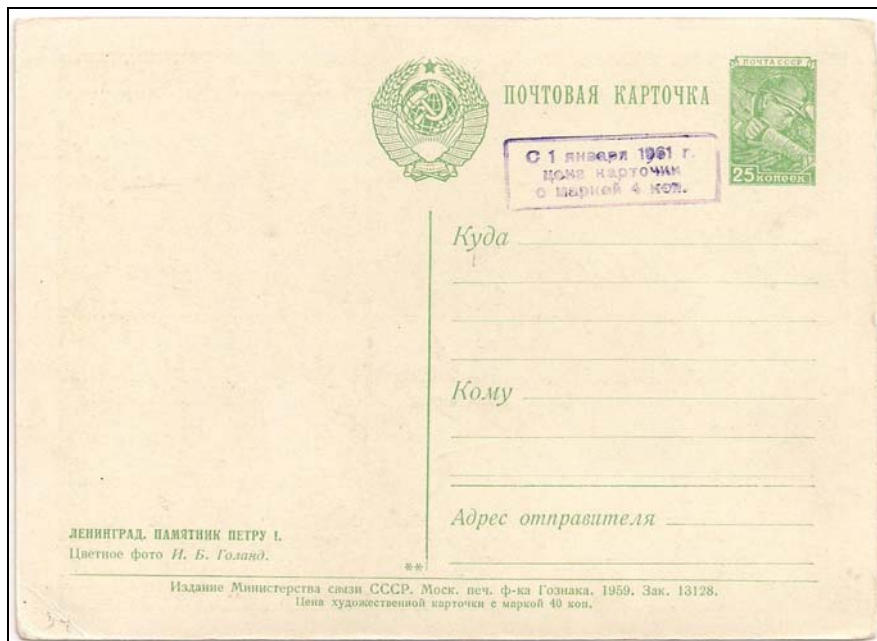
Jan Kaptein

In HBG 61 werd al gesteld dat eind jaren vijftig de frankeerwaarde van de ansichtkaarten met ingedrukt zegel gelijk werd getrokken met de briefkaarten (25 kop.).

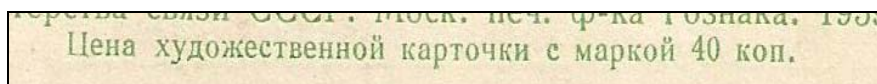
De verkoopwaarde zou 40 kopeken moeten zijn. Op de kaart hier wordt dit ook vermeld. De afbeelding op de kaart heeft geen betrekking op het Baltische gebied, maar nu gaat het om het tarief. Bij de drukgegevens onderaan wordt aangegeven: ЦЕНА ХУДОЖЕСТВЕННОЙ КАРТОЧКИ С МАРКОЙ betekent: prijs van artistieke kaart met ingedrukte postzegel. En dat is dus 40 kopeken.

De beeldzijde van de kaart toont een standbeeld in Leningrad: Peter I. Het stempel op de kaart is te danken aan de geldhervorming van 1-1-1961: de prijs wordt 4 kopeken.

Afb. 1 (77 %) (coll. Jan Kaptein)

GOED GEKAPT EN SLECHT GESCHOREN

Ruud van Wijnen

Dit artikel gaat niet over de kwaliteit van het knippen en scheren bij kappers en barbiers. Het verhaalt wel van stempels die werden aangepast aan veranderde tijden.

Als het ene land het andere bezet of als een revolutie andere tijden veroorzaakt, zijn er in de postkantoren niet direct nieuwe stempels beschikbaar waaraan bij het afstempelen van brieven en kaarten te lezen valt dat de afzender nu in een ander land woont of dat er een heel andere regering aan de macht is.

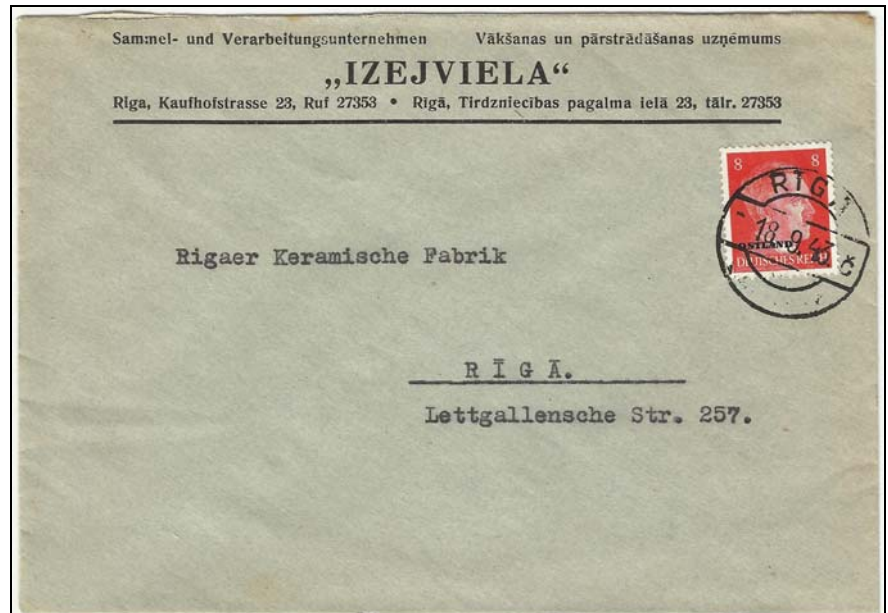
De nieuwe machthebber heeft een aantal mogelijkheden: de aanwezige stempels onveranderd blijven gebruiken, ter plekke min of meer spontaan provisorische stempels invoeren, het postkantoor voorlopig sluiten en tijdelijk geen postverkeer toestaan of de aanwezige stempels aanpassen.

Dat laatste kan op twee manieren: door er namen, tekens en symbolen uit te verwijderen (het zogenaamde kappen van de stempels) of door het onleesbaar maken ervan door het stempel vol te smeren met een of ander kneedbaar materiaal.

Afb. 2

Riga, lokale aangetekende brief, 1914. De zegels zijn ontwaard met twee stomme stempels.

Het rechthoekige aantekenstempel is een authentiek stempel waarin de "plaatsnaam" onleesbaar is gemaakt. Door het zwart heen valt echter nog te lezen: "П.В. №", P.V. №, het aantekenstempel van een postwagon. Een mooi voorbeeld van "slecht geschoren".

Afb. 1

RĪGA, lokale brief, 18 sept. 1943. Uit het Letse dagtekeningstempel werden tijdens de Duitse bezetting de 3 sterren (symbool van de drie landsdelen) en de landsnaam LATVIJA gekapt. De Letse schrijfwijze van RĪGA met I en het gebruik van de volgletter č werden niet aangepast.

In de vorige eeuw wisselden in Letland de machthebbers elkaar een aantal malen af en werden de bestaande stempels in meerdere perioden aangepast. Verreweg meestal door ze te kappen, bij uitzondering door ze onleesbaar te maken. Dit artikel geeft daarvan een overzicht.

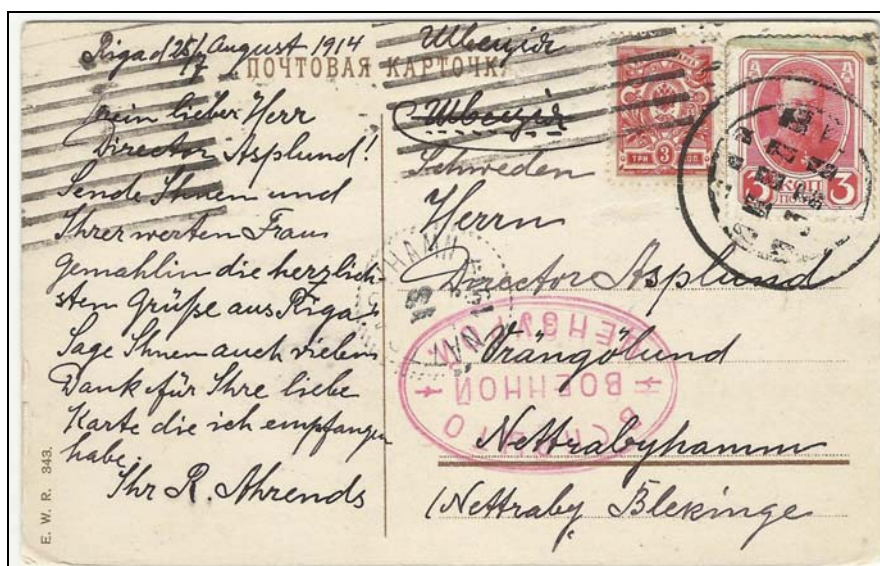
Aan het oostelijke front begon de oorlog in de eerste week van augustus 1914 met Russische aanvallen tegen Oostenrijk-Hongarije in Galicië en tegen Duitsland in Oost-Pruisen. Om de vijand niet wijzer te maken werd het gebruik van dagtekeningstempels verboden in de militaire districten aan het front en in strategische steden. De Baltische gouvernements vielen, ruwweg, onder de militaire districten St. Petersburg en Vilna. Postzegels dienden te worden ontwaard met “stomme stempels” zonder plaatsnaam en datum. Daartoe werden geen bestaande stempels gekapt, maar werden op lokaal niveau uit allerlei materialen stempels gefabriceerd (afb.2).

Uit deze periode ken ik maar twee Russische stempels die door ze te kappen stomme stempels werden. Het zijn de beide machinestempels die in Riga in gebruik waren (**afb. 3 en 4**).

De kaart van afbeelding vier toont overduidelijk dat afzenders heel regelmatig hun woonplaats vermeldden en hun post dateerden. Ook fabrieken en bedrijven gebruikten vaak hun bedrukte enveloppen van voor de oorlog, mét naam, adres en vestigingsplaats. Of de vijand daar nu wijzer van werd?

Afb. 3
Riga, lokale briefkaart. De zegels zijn ontwaard met het gekapte machinestempel waaruit het blok met de plaatsnaam en de datum is verwijderd.

Afb. 4
Briefkaart van "Riga" naar NATTRABTHAMN in Zweden, "25/7 augustus" – 18 sept. 1914.
Het gekapte machinestempel kwam scheef op de kaart te staan en ontwaarde de zegels niet volledig, waarna aanvullend het stomme stempel werd geplaatst.
De kaart werd in Petrograd gecensureerd.

Afb. 5

Afb. 6

Portvije Ansichtkaart van Mitau / Jelgava naar Berlin, 6 febr. 1916. Zowel in de tekst als in het dienststempel van het Deutsche Soldatenheim Mitau wordt de plaats van verzending vermeld. Dat veldpostkantoor 214 zich in Mitau bevond was voor vriend én vijand duidelijk.

Afb. 7

Portvrije Ansichtkaart naar Lönigen in Duitsland, 9 maart 1917. De kaart is gedagtekend met het gekapte stempel van veldpostkantoor 214 waaruit zowel het nummer als de aanduiding "station" is verwijderd. Ook deze kaart werd vanuit Mitau verzonden.

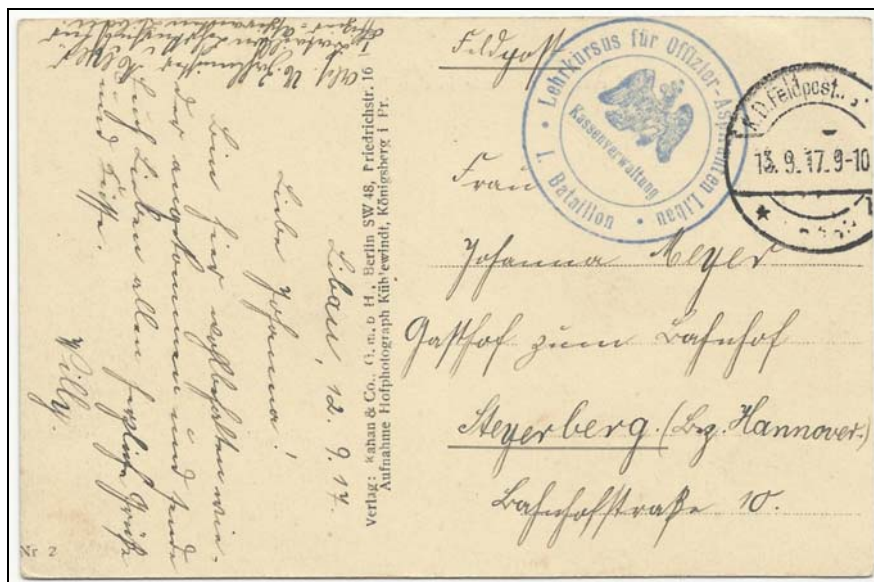
In de zomer van 1915 rukte het Duitse leger, door Koerland, snel op in de richting van Riga.

Dat bracht niet alleen een vluchtelingenstroom te weeg, ook trachtten de Russen bedrijven en publieke voorzieningen zoals ziekenhuizen en postkantoren over te brengen naar gebieden achter het front. Zo belandde een stempel van het postkantoor van Hasenpoth, ГАЗЕИИОТЪ in het cyrilisch, in Wenden (Cēsis) in Lijfland. Dit stempel werd in 1919 in Zehsis / Cēsis min of meer onleesbaar gemaakt en gebruikt als dagtekeningstempel naast het provisorische kastjesstempel ZEHSIS (afb.5). Goed bekeken “slecht geschoren”.

Na de bezetting van Koerland hadden de Duitsers geen haast met het openen van de civiele postkantoren en toen ze dat op 15 januari 1916 uiteindelijk deden beschikten die over gestandaardiseerde dagtekeningstempels. Ongetwijfeld hebben de Duitsers in postkantoren Russische dagtekeningstempels buitgemaakt, maar deze zijn door hen niet gebruikt, ook niet in gekapte vorm.

Met de Duitse troepen trok ook de Duitse veldpost Rusland binnen. In de veldpoststempels werden aanvankelijk frank en vrij nummers en legeronderdelen genoemd. Stationaire veldpostkantoren met een vaste standplaats in een dorp of stad hadden een nummer, veldpostkantoren die verbonden waren aan en meetrokken met zich verplaatsende legeronderdelen vermeldten de naam van dat legeronderdeel in hun stempel. Kennelijk was men niet bang dat daardoor de vijand iets wijzer werd (afb. 6).

In 1917 werd men voorzichtiger en verdwenen nummers en de namen van legereenheden uit de stempels (afb.7 en 8).

Afb. 8a

13 september 1917, portvrije ansichtkaart met gekapt veldpoststempel uit Libau. Dat de kaart uit Libau komt leidt geen twijfel. De plaatsnaam wordt genoemd in de aanhef, vermeld in het dienststempel en de ansicht laat het zien. Maar de vijand kon niet meer zien welk veldpostkantoor zich in de stad bevond (voor de liefhebbers: 168).

Afb. 8b

Afb. 9a
 Lets stempel LATWIJA / LEEPAJA, 1 maart 1919, gemaakt van een Duits stempel uit de bezettingstijd. De "N" na de datum herinnert daaraan: "Nachmittag" na de uuraanduiding.

Afb. 9b
 Russisch stempel van КОРОВНА ЛАТВИЯ (KARSAVA), 30 augustus 1920, waarin al tijdens de bolsjewistische bezetting de gouvernementsafkorting "ВИТ" van WITEBSK werd vervangen door ЛАТВИЯ (LATVIA).

Afb. 9c
 Onveranderd Russisch stempel ЗАЛИСБУРГЪ (Salisbury / Mazsalaca), 12 april 1920.

Letland, 1918-1940

Het lijkt een redelijke verwachting dat in de beginperiode van de Letse onafhankelijkheid Russische stempels uit de tsarentijd en Duitse uit de bezettingsperiode zouden worden gekapt. Dat is echter niet gebeurd. Mogelijk (of waarschijnlijk) ligt dat aan het cyrillische schrift in de Russische stempels en de Duitse stempels werden in zijn geheel voorzien van Letse namen (**afb. 9a**). In het oostelijke landsdeel Latgale werden Russische stempels wel in het cyrillisch aangepast aan de nieuwe tijd, maar daar sprak de meerderheid van de bevolking Russisch (**afb. 9b**). Onveranderde Russische stempels werden, voor het beschikbaar komen van Letse normstempels, wel gebruikt als provisorische stempels (**afb. 9c**).

Voordat in Letland de eerste normstempels in gebruik kwamen werden op veel postkantoren provisorische stempels gebruikt. Een fraai voorbeeld is het stempel met de elandskop dat in Jelgava werd gebruikt. Dit stempel kennen we met én zonder datumbrug (**afb. 10 en 11**). Of in het stempel zonder de datum de brug, om welke reden dat ook, werd gekapt of dat de datumbrug er door een gammele constructie vanzelf uitviel is onbekend. Opmerkelijk is het in ieder geval.

Afb. 10
 Krantenbandje, verzonden van JELGAWA naar het landgoed Mattkuln, 31 december 1918.
 De datumbrug is nog aanwezig. Het bandje was oorspronkelijk gefrankeerd met een groene Duitse Ober-Ost postzegel van 5 Pfennig, werd echter aan de realiteit van de dag aangepast door er een Lets zegel van 5 kapeikas van de eerste uitgave overheen te plakken

Het Jelgawa stempel hierboven is al een voorbeeld van een stempel dat (mogelijk) gekapt werd los van politieke veranderingen. Een ander voorbeeld stamt uit de tweede helft van de jaren 30. Tot dan toe bevonden zich in de Letse normstempels twee segmenten met verticale streepjes. Die werden op een gegeven moment stelselmatig uit de stempels gekapt. Waarschijnlijk werd in de stempels gelijktijdig de spelling geactualiseerd en kregen ze een onderhoudsbeurt (afb. 12a en 12b).

Sovjetbezetting 1940-1941

In de jaren 1940 en 1941 werden door de sovjetbezitters geen Letse stempels gekapt, maar werden die geleidelijk vervangen door tweetalige stempels, met sovjetster, hamer en sikkel en de aanduiding СССР.

Omdat we deze stempels tijdens en na de Duitse bezetting gekapt weer tegenkomen, op deze plaats een afbeelding (13) van een intact stempel.

Afb. 13

Tweetalig sovjetstempel PRIEKULI – ПРИЕКУЛИ, 22 juni 1941, met boven in de vijfpuntige sovjetster met hamer en sikkel en de afkorting СССР (SSSR).

Tussen de plaatsnamen wordt nog vermeld "ЛІАТВ. ССР", Letse sovjetrepubliek.

Afb. 11a

Aangetekende brief van JELGAWA naar Riga, zonder datumbrug in het stempel. Op de achterzijde van de brief bevindt zich geen aankomststempel. Waarschijnlijk kon de brief niet naar Riga verzonden worden door de (dreigende) bezetting van de stad door de bolsjewisten.

Afb. 10b

Afb. 11b

Afb. 12a

Stempel van CĒSIS, -2.VI.38 met volgletter c.

Afb. 12b

Stempel van CĒSIS, -4.III.40 met volgletter c.

Boven de E is een streepje geplaatst en de c is vervangen door een iets groter exemplaar.

Duitse bezetting, 1941 – 1944/45

In weerwil van het in 1939 gesloten niet-aanvalsverdrag vielen Duitse troepen op 22 juni 1941 de Sovjet Unie binnen. Riga werd al op 1 juli ingenomen. De ene bezetter volgde de vorige op. Voor de verzorging van het binnenlandse, civiele postverkeer bleef de Letse post, onder Duits toezicht, verantwoordelijk. De Duitse dienstpost en veldpost daarentegen functioneerden geheel binnen de Duitse postorganisatie.

De Letse post kon in vrijwel alle dorpen en steden beschikken over onveranderde Letse stempels uit de onafhankelijkheidsperiode. Toch kennen we daarnaast ca. 30 gekapte stempels. Uit de sovjetletse zijn alle namen, afkortingen en symbolen die aan de tijd van de sovjetbezetting zou kunnen herinneren gekapt (afb. 14, 15a en 15b).

Afb. 15a

Origineel en gekapt (15b) sovjetstempel van VALKA.

Zoek de verschillen.....

Afb. 15b

Gekapte Letse stempels stammen, een uitzondering daargelaten, uit Riga (afb. 1). Het gekapte stempel van Drusti bevestigt de regel (afb. 16).

Afb. 14

Duitse briefkaart, zonder opdruk "Ostland" van STRENČI naar RĪGA. In Riga werd de kaart door de bewoner van het aangegeven adres met een veranderd adres weer in de brievenbus gepost.

Het dagtekeningstempel van Strenči is een onveranderd Lets stempel, het in Riga geplaatste stempel is een gekapt sovjetstempel waaruit de plaatsnaam in het cyrilische schrift en alle sovjetsymbolen zijn verwijderd. De cyrilische volglitter Ж is wel blijven staan.

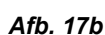
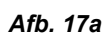

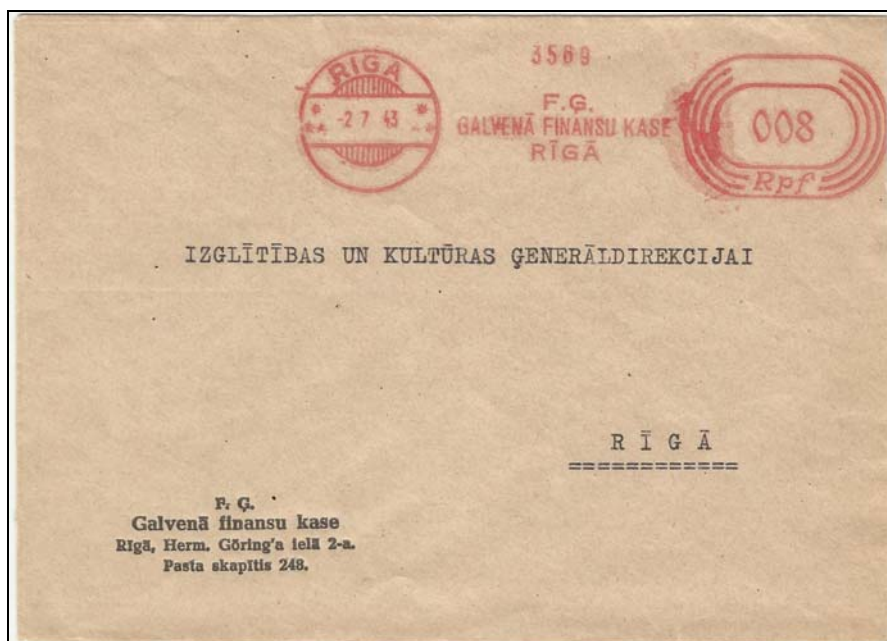
Afb. 16

Brief van DRUSTI naar Rīgā, 22 mei 1944.

Het Letse dagtekeningstempel van Drusti is het enige stempel, naast een aantal stempels van Riga, dat tijdens de Duitse bezetting werd gekapt. De drie sterren links van de datum en de landsnaam zijn uit het stempel verwijderd.

gekap. Kennelijk werd het geen goed idee meer gevonden om de Letten te stimuleren hun eigen vaderland te bezoeken (**afb. 18**).

Afb. 19

RIGA, lokale brief van de centrale financiële kas (aan de Hermann Göringstraat), 2 juli 1943.

Uit het van oorsprong Letse stempel zijn de landsnamen gekapt en is de Letse "Sant" vervangen door de Duitse "Rpf".

De aanpassing van door firma's en bedrijven gebruikte machinestempels volgde kennelijk niet volgens algemene richtlijnen. Het gevolg is een bonte verscheidenheid van deels gekapte en deels veranderde stempels (afb. 19).

Sovjetbezetting, de eerste jaren 1944 – 1946

Op 13 oktober 1944 werd Riga op de Duitsers heroverd door het Rode Leger. Dat stootte vervolgens door in de richting van Königsberg en liet Koerland daarbij voorlopig ongemoeid. De in Koerland opgesloten en afgesneden Duitse troepen staakten de gevechten pas bij de algehele capitulatie op 8 mei 1945.

Naast de tweetalige sovjetstempels, die voor een deel al waren ingevoerd in de jaren 1940-1941, werden op beperkte schaal tot ca. 1949 hier en daar nog oude, onveranderde Letse stempels gebruikt.

Incidenteel werd gedurende een korte periode in Riga een aantal gekapte stempels gebruikt.

Het gaat hierbij, op één uitzondering na, om van oorsprong Letse of sovjetletse stempels die al tijdens de Duitse bezetting waren gekapt (afb. 20 en 21).

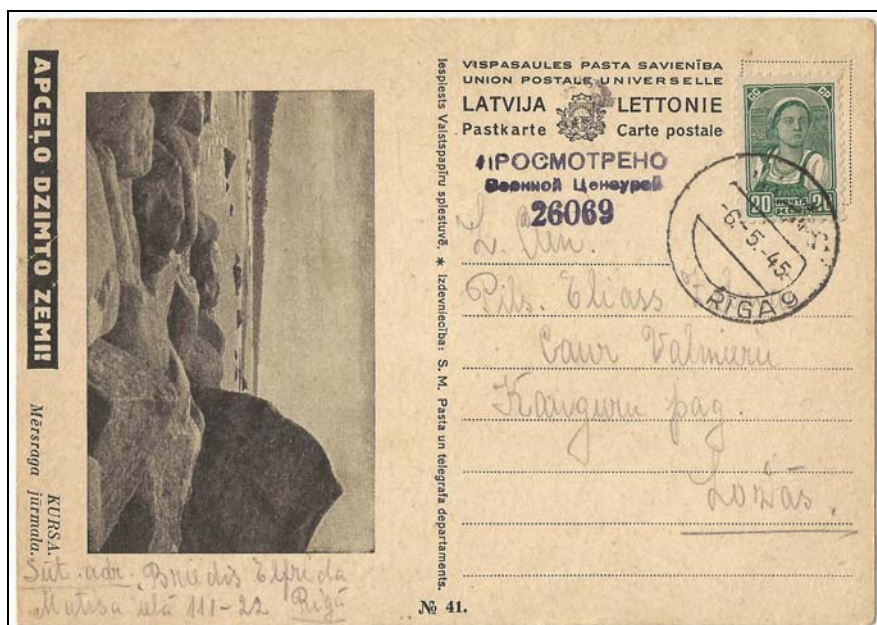
Afb. 20

Briefkaart van GULBENE naar RĪGA 4, 21-23 juni 1946.

In Gulbene werd nog een onveranderd Lets dagtekeningstempel gebruikt. Bij aankomst in Riga werd een gekapt Lets stempel (met de volglatter g) geplaatst. Dit stempel was al eerder tijdens de Duitse bezetting gekapt. Het aankomststempel van het postkantoor Riga-4 is een onvervalst tweetalig sovjetstempel: РИГА 4 ЛАТ. ССР РĪGA 4

Vanaf midden 1942 werden in Letland voor de civiele post stap voor stap tweetalige Duitse stempels ingevoerd ter vervanging van de tot dan gebruikte Letse stempels.

Een bijzonder voorbeeld vormt het stempel van RIGA-KAISERWALD (RĪGA-MEŽA PARKS). Mežaparks is een chique, groene wijk in het noordoosten van Riga. Het was (en is) er goed toeven (afb. 22). Tijdens de oorlog was er ook een concentratiekamp gelegen en in dat verband mag de afzender van de brief niet onvermeld blijven (afb. 22a).

Afb. 21

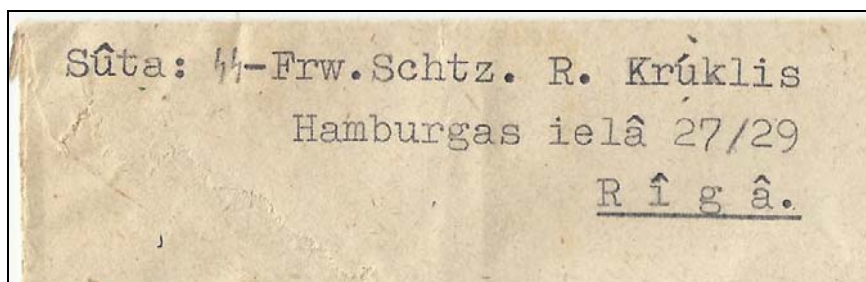
Vooroorlogse Letse geïllustreerde briefkaart van RĪGA naar Kauguri, 6 mei 1945. Het dagtekeningstempel stamt uit de periode van de sovjetbezetting 1940-1941. Tijdens de Duitse bezetting werd het gekapt door er alles uit te verwijderen wat herinnerde aan de sovjetperiode.

Afb. 22

Omdat ik hem zo bijzonder vind: aange tekende lokale brief met tweetalig Duits stempel RIGA-KAISERWALD (RĪGA-MEŽAPARKS), 10 september 1944, een maand voor de herovering van Riga door het Rode Leger.

Afb. 22a

Afb. 23

Brief van JĒKABPILS naar "Rīgā Mezāparks". Via het hoofdpstkantoor in Riga doorgezonden naar het postkantoor RĪGA – MEŽA PARKS, 18-24 maart 1945. Enig bekende gekapt Duits stempel dat na de herovering van Letland door de Sovjets werd gebruikt.

Afb. 24a

ЭРГЛИ ЛАТВ. ĒRGLI

Afb. 24b

ВИЛЯНЫ ЛАТ. VIĻĀNI

Afb. 24c

МАДОНА MADONA

Het Duitse stempel werd na de oorlog gekapt door er de Duitse naam en de () uit te verwijderen (afb. 23).

Letland, rond 1992

Hoewel "l'histoire se repète" nooit helemaal opgaat, werden ook in de beginperiode van het weer onafhankelijke Letland stempels van de oude macht (de Sovjet Unie) gekapt om te laten zien dat de tijden waren veranderd.

Ik heb er geen studie van gemaakt, maar het valt op dat alle symbolen en afkortingen die verwezen naar de sovjettijd werden gekapt en dat de plaatsnamen in het cyrillische schrift wel in de stempels gehandhaafd bleven. Gelet op de grote Russischtalige bevolkingsgroep in Letland lijkt dat logisch en verstandig.

Drie stempels als voorbeeld (afb. 24a, b, c): van "goed gekapt tot slecht geschoren".

Tot slot

"Goed gekapt en slecht geschoren" was de titel van de voordracht die ik op 23 maart 2013 in Geldermalsen hield. Het idee ervoor borrelde op toen ik weer eens goed keek naar de stempels die tijdens en kort na de Tweede Wereldoorlog in Letland werden gebruikt.

Gekapte stempels op brieven en kaarten in mijn eigen collectie vormden de leidraad voor dit artikel. Daarnaast haalde ik informatie uit de stempeloverzichten in de Letland-handboeken "Die Stempel und Postanstalten 1918-1940" en "Ostland" van Harry v. Hofmann.

Ik realiseer me dat de titel hier en daar niet helemaal de lading dekt en dat ik af en toe een brief of kaart laat zien die niet helemaal bij het verhaal past. Maar die ik wel mooi of interessant vind; het zij mij vergeven.

Uw opmerkingen, aanvullingen en nieuwe vondsten zie ik graag tegemoet.

◀

POSTEX 2013 : EEN VOORPROEFJE

Jan Kaptein

De Postex 2013 wordt gehouden op 18, 19 en 20 oktober. Onze vereniging HBG is aanwezig met een flink aantal kaders. Een kader – 12 bladen – zal gevuld zijn met ‘Bildseitig’ gefrankeerde ansichtkaarten.

De vorige Postex liet ik kaarten uit Rusland in de tsarentijd¹. De komende Postex is een selectie ansichtkaarten te zien uit het Baltische gebied, uit verschillende periodes.

Er zijn veel filatelisten, maar ook veel verzamelaars van ansichtkaarten. Er zijn verzamelaars die beide leuk vinden en dan komen we op de mengvorm, de TCV-kaart. De afkorting staat voor ‘Timbre côté vue’, de Duitse term is ‘Marke bildseitig’: de frankering is dus op de beeldzijde. Voor filatelisten is dan weer prettig dat vaak op de achterzijde ook het frankeerstempel staat: zonder postzegel, dus meestal duidelijker.

Deze fraaie ansichtkaart (afb. 1) laat het grensstation Wirballen (Duits) zien. De Litouwse naam voor het station is Kibartai of Virbalis, de Russische naam is **КИБАРТЫ** of **ВЕРЖБОЛОВО**.

Met de slechte financiële situatie van Rusland en de devaluatie van de Roebel werd het tarief voor kaarten naar het buitenland verhoogd op 8 maart 1889 (in Aziatische delen van Rusland: 1 april 1889). Het werd vier kopeken en zo zou het blijven tot ver in de eerste wereldoorlog.

Deze kaart gaat in 1912 naar Parijs: dus 4 kopeken.

Het station zelf lag wel 4 kilometer van de grens en het kleine dorp **КИБАРТЫ** (Kibarty, Litouws Kybartai) lag direct aan de grens. Door de groei van Kibarty tot een flinke stad, lag het grensstation Werzobolovo wel op een gegeven moment in deze stad. Later wordt ook het station Kibarty genoemd.

Afb. 1a (83 %)

Afb. 1b

In het stempel is de naam **КИБАРТЫ** [KIBARTY] gebruikt.

¹ Zie: *Filatelie of ansichtkaarten verzamelen* / Jan Kaptein. – In: *Oost-Europa Filatelie* 2012 ; nr. 3. – p. 6-12

Voor kaarten naar het buitenland bleef het tarief 4 kopeken tot 31 augustus 1917. Op 1 september 1917 gaat het tarief naar 8 kopeken. Voor binnenlandse kaarten (en lokale) was het tarief 3 kopeken vanaf 20 maart 1879 tot 14 augustus 1917. Daarmee is het verhaal niet compleet: er was tussen 1 april 1879 tot 14 augustus 1917 een tarief van 2 kopek voor drukwerk naar het binnenland. Begin 1900 tot 30 november 1915 was het ook toegestaan kaarten volgens dit tarief te verzenden in het binnenland, maar de boodschap mocht niet meer dan 5 woorden zijn. Voor het buitenland was ook een tarief voor drukwerk bepaald: van 19 juni 1875 tot 31 augustus 1917 2 kopeken.

Op deze kaart (**afb. 2**) staat op de adreszijde rechtsboven aangegeven 'marke bildseitig'. De zender –lid van de kaartverzamelaars-club 'Globus'– wil van het goedkopere drukwerk tarief gebruik maken. De aanduiding ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА is doorgehaald en erboven is –neem ik aan– geschreven ПЕЧАТНОЕ : drukwerk, met ook de Duitse aanduiding 'Drucksache'. De kaart ging dus voor een goedkoper tarief –2 kopeken– naar Berlijn.

Op de beeldzijde is het monument te zien voor het Russische oorlogsschip Russalka ('Zeemeermin'), dat in 1893 verging terwijl het onderweg was van Tallinn naar Helsinki. Alle 177 opvarenden kwamen daarbij om. Het staat hier sinds 7 september 1902. Het beeld bovenop het monument is een engel met een Russisch kruis.

Afb. 2a (81 %)

Kaart, beeldseitig gefrankeerd met 2 kopeken en verzonden vanuit РЕВЕЛЬ [REVEL], de Russische naam voor Tallinn.

Afb. 2b

Joop van Heeswijk
Jan Kaptein,
Olav Petri
Ruud van Wijnen

Lituania, Mitteilungsheft der Forschungs- gemeinschaft Litauen im BDPh e.V.

Dezember 2012, Nr. 38

Ook van nummer 38 wordt een flink deel gevuld met de posttarieven van Memel tijdens de Franse periode. Het artikel is een vervolg van het artikel uit de vorige Lithuania: een publicatie van de bekroonde expositie van Bernard Jusserand.

Dr Lutz geeft een mooi overzicht van de lokale uitgave Raseiniai (1941): druk, plaatfouten.

Modern Litouwen komt aan bod in de bijdragen van Bernhard Fels: postkantoren in winkels, feestdagen, personeelsblad van de Litouwse post, de plaats Nesvizh (Belarus, maar ooit deel van de Pools-Litouwse Unie). De nieuwe uitgaven (2012) worden deze keer besproken door Viktoras Kirila.

Aurelija Jonušaitė laat de inrichting en een poststuk met stempel zien van het heropende postkantoor Klaipėda 14.

Jan Kaptein

Sibiro Atvirlaiškiai / iš Justino Sajausko rinkinių Parodas Katalogas. – Kaunas, 2012

Via Keimpe Leenstra kreeg ik deze katalogus van een expositie ter inzage. Zoals de titel aangeeft gaat het om een expositie van brieven uit Siberië. De begeleidende tekst is Litouws en veel brieven zijn in kleur afgedrukt.

We komen 'bekende' namen tegen in de stempels, zoals Vorkuta, Komi (afb. 1).

Deze kaart komt uit de correspondentie van Vanda Liudžiūtė. Over deze uitgebreide correspondentie – veel kaarten en brieven – schreef Justinas

Gerecenseerde tijdschriften of artikelen daaruit kunt u tegen porto- en/of kopieerkosten opvragen via de redactie.

Afb. 1

Sajauskas ook in Phillit een artikel 'Write to me at the Gulag' (Phillit 2006 ; no. 42. – p. 4-11). Vanda Liudžiūtė werd in 1948 gearresteerd en gedeporteerd naar het Vorkuta kamp. Zij schreef vele brieven en kaarten. Ook veel brieven van haar moeder, verzonden naar Vorkuta, zijn bewaard gebleven.

De 'Vorkuta correctieve werkkampen' kwamen ook aan de orde in een eerder nummer van HBG. Olav Petri schreef hierover in "Postformulieren uit de Litouwse Sovjetrepubliek : verslag van een zoektocht tussen snippers en papier" (HBG 2006 ; 49. – p. 16-21).

Jan Kaptein

Phillit 2012 ; No 59

Julija Normantienė bespreekt de ontwerpers van de 'vredes'-uitgave (1940).

In een ander artikel besteed zij aandacht aan de collectie van A. Sruoga, de bekende postdirecteur/vervalser.

De nationale dichter van Litouwen, Maironis, is in 2012 herdacht met een postzegel. In 2012 werd de 150^e geboortedag van de dichter gevierd (1862-1932). In de Sovjettijd is zijn standbeeld in Kaunas ook al op postwaardestukken te vinden: twee enveloppen (9-6-1982 en 22-5-1987) en drie ansichtkaarten met ingedrukt zegel (13-11-1979, 27-9-1983 en 21-10-1986).

Minder bekend is dat er ook een plaats naar hem is genoemd en Ričardas Vainora laat het sovjetstempel zien van Maironiai, het postkantoor.

De naam van deze plaats was lang Saudininkai en het is niet duidelijk wanneer de naam werd gewijzigd in Maironiai. In 1947 heet de plaats Maironiai. .

29-12-1987 was de laatste dag dat het postkantoor open was.

Via zazzle.com heeft iemand zegels laten maken met Litouwse thema's: te zien in deze Phillit.

Verder zijn er ook foto's te zien met bekenden van de Forschungsgemeinschaft Lithuania. Zij maakten een rondreis door de Baltische staten. Twee veldpostbrieven van de IJzeren Divisie worden beschreven door Thomas Radzuweit-Radziuvaitis. Ričardas Vainora probeert een antwoord te vinden op de vraag: wie waren de ontwerpers van de briefkaarten met illustratie, uitgegeven 1938-1940.

Jan Kaptein

Rossica 2013 Fall ; No. 159

112 pagina's dik in kleur. Deze keer niets Baltisch te vinden maar wel raakvlakken omdat politieke postcensuur in ons gebied onder Sovjetbewind valt onder het grotere geheel.

David Skipton vervolgt zijn magnum opus over sovjet censuur, deze keer met onder andere de "ontvangen in beschadigde toestand" stempels. In de tsarentijd bestonden die al, men was erg zorgvuldig, maar in de Sovjettijd zijn ze meestal tekenen van censuur. Je moet op allerlei zaken letten die ermee gepaard gaan, doorgangsstempels met data. Die hebben soms een afwijkend model of kenletter. Of ze wijzen op een te lang verblijf op een tussenkantoor. Een combinatie van gegevens vormt vaak keihard bewijs van wat er gebeurd moet zijn. David is voorzichtig in zijn redeneringen en erg zuiver. Prettig is dat hij nog even resumeert wat hij in eerdere afleveringen schreef. David is nog niet klaar, wordt vervolgd!

Levandovsky en Kahane vervolgen hun artikel over de Oost-Chinese spoorlijn, veel foto's erbij, smullen. Dan zijn er de druktoevalligheden, iets over postwissels die aan huis uitbetaald werden, anti Duitse propaganda-zaken en een gedegen stuk over de ongrijpbare Tiflis stadspostzegel.

Olav Petri

Philatelia Baltica, blad van de Forschungsgemein- schaft Lettland 2012 ; nummer 134

In deze aflevering aandacht voor te behandelen thema's op de bijeenkomst te Hennef bij Keulen/Bonn op 15/17 feb. 2013. Ook ditmaal in diverse stukjes aandacht voor interessante poststukken (stempels, route van poststuk, beporting, enz.). Zoals gebruikelijk worden ook nu weer enige valserikken (zegels, enveloppen) aan de kaak gesteld. Verder een drukafwijking bij de Ulmaniszegel van 20 sant., een poststuk van Stomersee (Stāmeriena) naar Riga, een gecensureerde brief van het filatelistenloket in Riga. Zoals gewoonlijk aandacht voor nieuwe uitgaven (zegels en gelegenhedstempels) en tot besluit de vragenrubriek met afbeeldingen. Het is wat spijtig dat er in het tijdschrift weinig langere en diepgaander stukken staan. Dit wordt echter goed gemaakt door de regelmatige publicatie van de meer uitvoerige posthistorische symposiumschriften van de ForGe Lettland.

Al met al weer blijft Philatelia Baltica lezenswaardig.

Joop van Heeswijk

Lithuania Philatelic Society (LPS) Journal 2013 ; Nr. 241

Een flink deel van dit nummer wordt gevuld met een artikel van Andrew Kapochunas. In dit artikel over de Ob.Ost civiele post geeft hij een overzicht van de geschiedenis van dit 'Postgebiet Oberbefehlshaber Ost', de gebruikte stempels, de postkantoren met data van opening en sluiting. Vytautas Doniela en Vitaly Geyfman hebben de opdrukken '1941-VI-23' bestudeerd: Anykščiai en Pajūris. Ook de historische achtergrond en gebruikte stempels komen aan de orde. De perfin van Memel /Klaipėda worden besproken door John Neefus. Het K.A. perfin van Heydekrug, het 'anker-perfin', het W.D.-perfin, en het – voor lezers van HBG bekende-UBC/L-perfin (HBG 55).

Jan Kaptein

Names of railway stations in Lithuania over 150 years / Rune Bengtsson. – In: Baltu filologija 2012 ; XXI (1). – p. 5-14

Dit artikel is geschreven door een van onze buitenlandse leden.

Tussen 1861 en 1873 is een aantal spoorlijnen geopend op het grondgebied van het huidige Litouwen, en de meeste stations en haltes zijn nu – na 150 jaar- nog steeds in gebruik.

Het artikel gaat in op de naamgeving van de stations, meestal naar de plaats die door het station werd bediend.

Ook veranderingen in stationsnamen worden besproken. Voor ons natuurlijk interessant: ze zijn vaak in de stempels terug te vinden.

Een bekend voorbeeld is het grensstation Kybartai / Virbalis, met de cyrillische aanduidingen КИБАРТЫ / ВЕРЖБОЛОВО.

Soms wijzigde de aanduiding van het station, omdat de stad een andere naam kreeg. Het spoorwegknooppunt Mažeikiai –nu weer de Litouwse naam- is een bekend voorbeeld: de naam in de stempels wijzigde van МОШЕЙКИ (Možeiki) naar МУРАВЕЕВО (Muravevo). Deze laatste naam werd gebruikt 1901-1918.

Jan Kaptein.